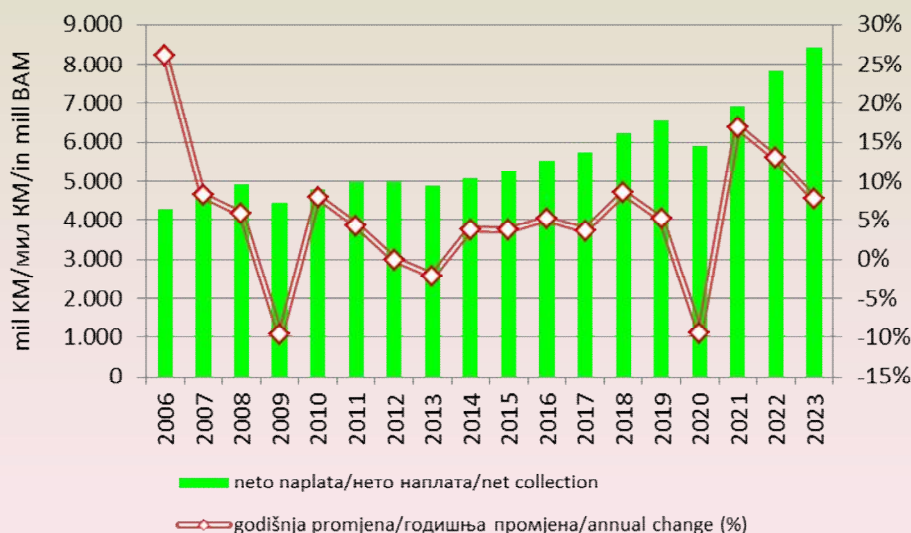

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

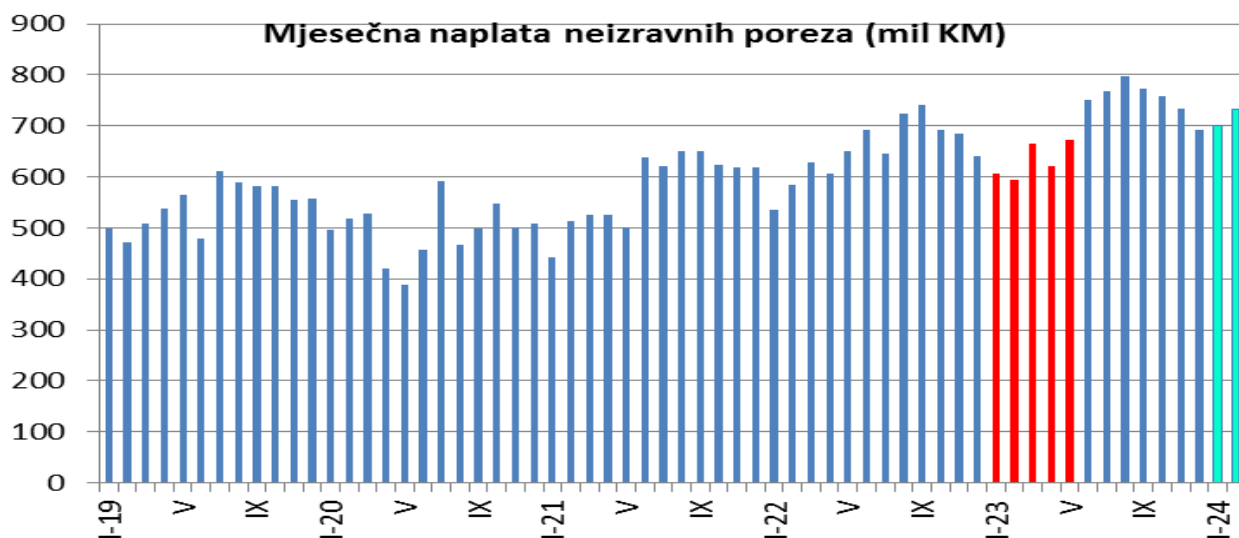

Broj
Број
Number **225/226**

mart/april 2024 – ožujak/travanj 2024 – март/април 2024 – March/April 2024

U fokusu...

U prva dva mjeseca 2024. nastavljani su pozitivni trendovi u naplati neizravnih poreza iz 2023. godine. Prema dostupnim preliminarnim podacima o gotovinskom toku na JR UIO u veljači 2024. naplaćeno je 888,2 mil KM bruto prihoda ili 119,3 mil KM više nego u veljači 2023. Isplate povrata su bile manje za 17,8 mil KM, što je povećalo efekte neto naplate, tako da je u veljači 2024. neto naplata bila veća za 137,1 mil KM u odnosu na neto naplatu u istom mjesecu 2023., odnosno za 23,1%.

Rast naplate u veljači je povećao kumulativne efekte naplate u prva dva mjeseca 2023. Bruto naplata je bila veća za 186,8 mil KM, a isplate povrata bile manje za 44 mil KM. U cjelini, neto naplata za dva mjeseca 2024. je bila veća za 230,8 mil KM u odnosu na isto razdoblje 2023, odnosno za 19,2%. Za analizu naplate prihoda u prva dva mjeseca 2024. bitno je naglasiti da je osnovica za usporedbu bila znatno niža u prvih pet mjeseci nego u ostatku 2023. (vid. Grafikon, crveno) zbog (i) visokih isplata povrata PDV-a, koje su se stabilizirale i počele smanjivati tek u drugom polugodištu 2023, i (ii) smanjene naplate trošarina na duhanske prerađevine zbog prelaska na novi režim plaćanja.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Naplata prihoda od neizravnih poreza u 2023	2
.... Carine	5
.... PDV	7
.... Trošarine / putarina	13
Analiza vanjskotrgovinske razmjene za 2023. godinu	18

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT suradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Naplata prihoda od neizravnih poreza u 2023

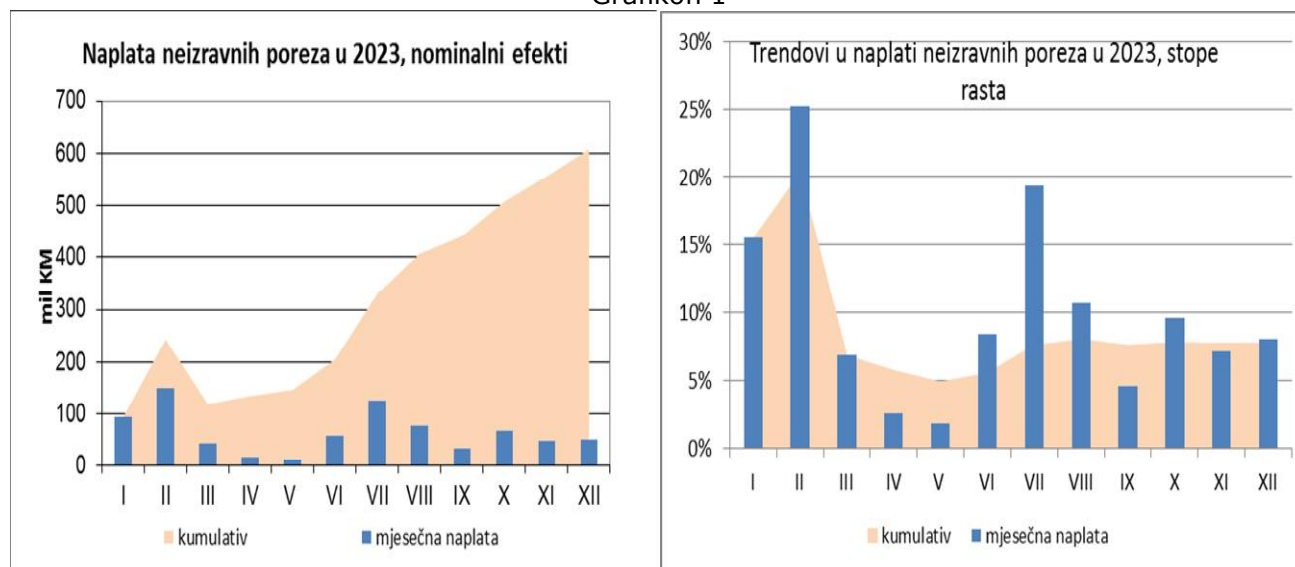
(pripremila: dr.sc. Dinka Antić)

Analiza prihoda od neizravnih poreza prikupljenih u 2023. uključuje analizu ukupne naplate i analizu naplate po vrstama neizravnih poreza. Fokus analize naplate u 2023. je na prihodima od trošarina na duhanske prerađevine zbog značajnih negativnih efekata koje je primjena novog režima naplate trošarina imala, ne samo na naplatu prihoda od trošarina na duhanske prerađevine, nego i na ukupnu naplatu prihoda od neizravnih poreza. Negativni efekti izmjene režima plaćanja trošarina na duhanske prerađevine umanjili su rast prihoda od neizravnih poreza u 2023. godini za 1,2 p.b., što predstavlja 0,2% BDP¹.

Ukupna naplata

Prema izvještaju o gotovinskom toku na JR UNO u prosincu 2023.g. je naplaćeno 912,6 mil KM bruto prihoda od neizravnih poreza, što je za 62,1 mil KM više nego u istom mjesecu 2022. Istodobno su povрати bili veći za 10,8 mil KM, što je umanjilo efekte neto naplate. U konačnici, u prosincu 2023. naplaćeno je 691,5 mil KM neto prihoda od neizravnih poreza (Grafikon 1, lijevo, "mjesečna naplata"), odnosno 8% više nego u istom mjesecu 2022. (Grafikon 1, desno "mjesečna naplata"). U 2023. godini bruto naplata neizravnih poreza bila je veća za 714 mlrd KM nego u 2022, dok su istodobno isplate povrata bile veće za 106,2 mil KM. U konačnici, u odnosu na 2022. **neto naplata neizravnih poreza u 2023. godini je bila veća za 607,8 mil KM** (Grafikon 1, lijevo, "kumulativ"), **odnosno za 7,8%** (Grafikon 1, desno, "kumulativ").

Grafikon 1

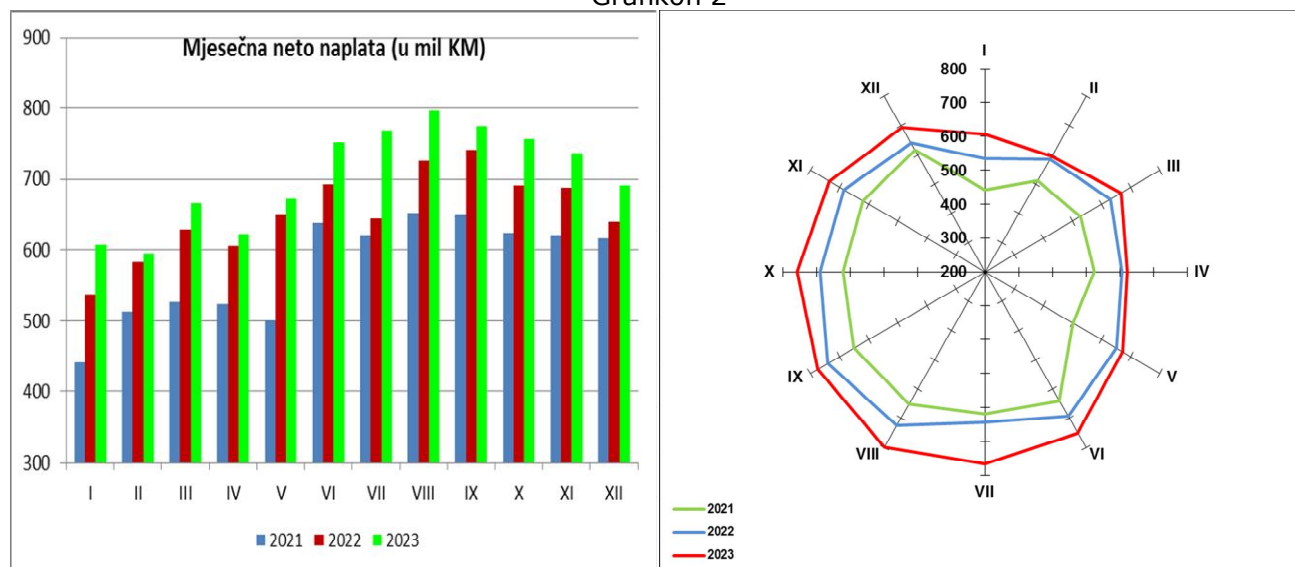
Na oba prikaza Grafikona 1, u apsolutnim iznosima efekata i relativnim odnosima, mogu se uočiti dva razdoblja tijekom 2023. sa različitim trendovima u naplati neizravnih poreza, prvih pet mjeseci sa relativno lošijim, mjereno u odnosu na visoke suficite ostvarene u 2022. godini, i preostalih sedam mjeseci, sa snažnim oporavkom stopa rasta, a time i suficita prihoda. Vrhunac rastućeg trenda zabilježen je u srpnju, kada je ostvarena stopa rasta od 19,4%, a u nastavku godine mjesečne stope rasta su se kretale u rasponu 5%-10%.

¹ Izvor za procjene BDP u 2023: Direkcija za ekonomsko planiranje, Makroekonomske projekcije 2024-2026, rujan 2023.

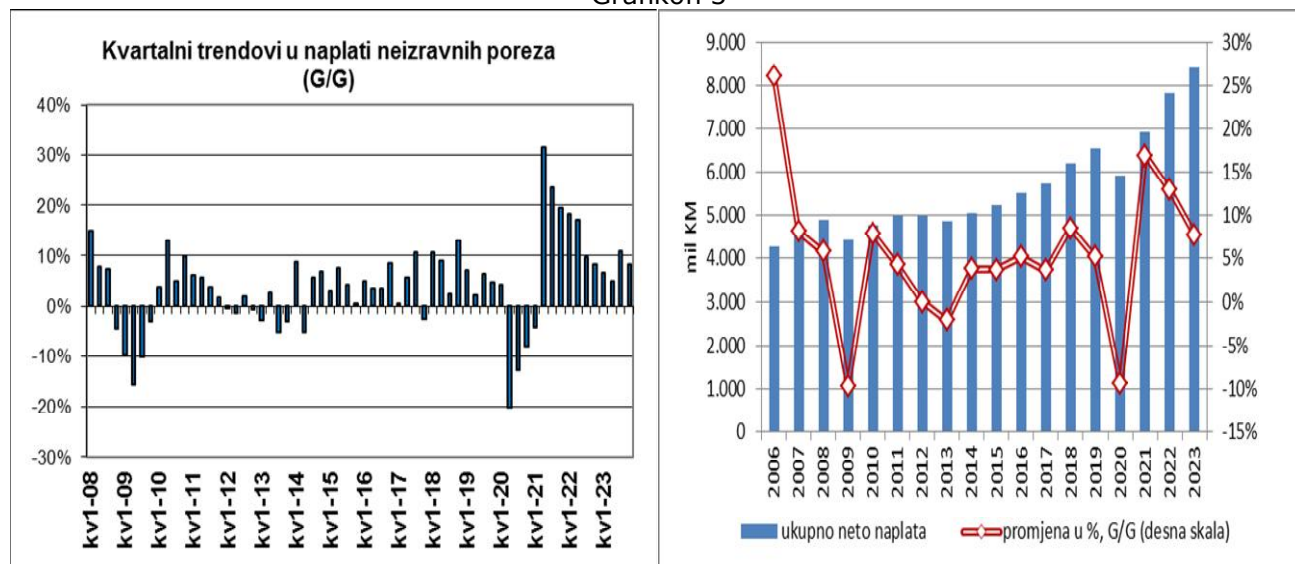
Pozitivni efekti naplate od lipnja 2023. rezultat su kumulativnog efekta dva pozitivna trenda – rasta bruto naplate i stagnacije, a potom i smanjenja isplata povrata PDV-a. Od ostvarenog godišnjeg suficita neto prihoda 1/3 (ili 204,9 mil KM) je ostvareno u prvih pet mjeseci, a od lipnja 2/3 suficita (ili 402,9 mil KM).

Neujednaženi trendovi u mjesečnoj naplati neizravnih poreza nisu bili samo specifičnost 2023. godine, već i prethodne tri godine, kao posljedica pandemije korona virusa, a potom i izbijanja rata u Ukrajini. Uočava se slična shema mjesečne naplate u drugom polugodištu, no, prvo polugodište je turbulentno u svim promatranim godinama, a u okviru njega karakterističan je prvi kvartal (Grafikon 2).

Grafikon 2

Grafikon 3

Uspoređivanje naplate neizravnih poreza u prvom polugodištu 2023. uočava se i u kvartalnim trendovima (Grafikon 3, lijevo). Nakon ekstremno visokih stopa rasta u 2021. i 2022. godini u prvom kvartalu 2023. stopa rasta prihoda od neizravnih poreza iznosila je 6,7%, a u drugom

kvartalu 4,9%. Niže kvartalne stope rasta u prvom polugodištu 2023. posljedica su pada uvoza u 2023. i negativnih efekata izmjene režima plaćanja trošarina na duhanske prerađevine.

Značajan je i utjecaj efekta baze iz 2022. za usporedbu naplate. Pojava rata u Ukrajini je na različite načine djelovala na prihode od neizravnih poreza u 2022, a time i na osnovicu koja se koristi za usporedbu naplate neizravnih poreza u 2023. Nagli rast cijena dobara i usluga u zemlji, kao posljedica energetske krize i poremećaja u opskrbi na svjetskom tržištu, donio je rast naplate *ad valorem* poreza (PDV-e, carine) u 2022. i višu osnovicu za usporedbu naplate tih prihoda u 2023. S druge strane, ogroman rast cijena derivata nafte donio je pad potrošnje i, posljedično, pad prihoda od trošarina i putarine u 2022. i nižu osnovicu za usporedbu naplate tih prihoda u 2023. Negativni efekti više osnovice u drugom kvartalu 2023. i dubioze u naplati trošarina na duhanske prerađevine su dijelom ublaženi rastom domaćeg PDV-a, smanjenim isplatama povrata i rastom prihoda od carina.

Nastavak trenda rasta naplate domaćeg PDV-a, carina kao i trošarina/putarina na derivate nafte, te značajno usporavanje isplata povrata, rezultirali su visokom stopom rasta neto naplate neizravnih poreza u trećem kvartalu od čak 10,8%. U četvrtom kvartalu 2023. ostvarena je stopa rasta od 8,3%. Nastavljen je trend pada stopa rasta prihoda od carina, dok su stope rasta PDV-a i putarine bile niže nego u trećem kvartalu.

Konačno su i prihodi od trošarina izašli iz negativne zone rasta u kojoj su bili jedanaest mjeseci, što je uz stabilizaciju isplata povrata donijelo i rekordnu naplatu u apsolutnom iznosu i godišnju stopu rasta od 7,8% (Grafikon 3, desno).

Usporedba sa projekcijama

Prema revidiranim projekcijama prihoda², koje je Odjeljenje pripremilo polovicom listopada 2023., projektirana je naplata neizravnih poreza u 2023. u iznosu od 8.427,5 mlrd KM. S obzirom da je naplata neizravnih poreza iznosila 8.434,6 mlrd KM može se zaključiti da u **projekcije izvršene 100,08%**.

Naplata po vrstama prihoda

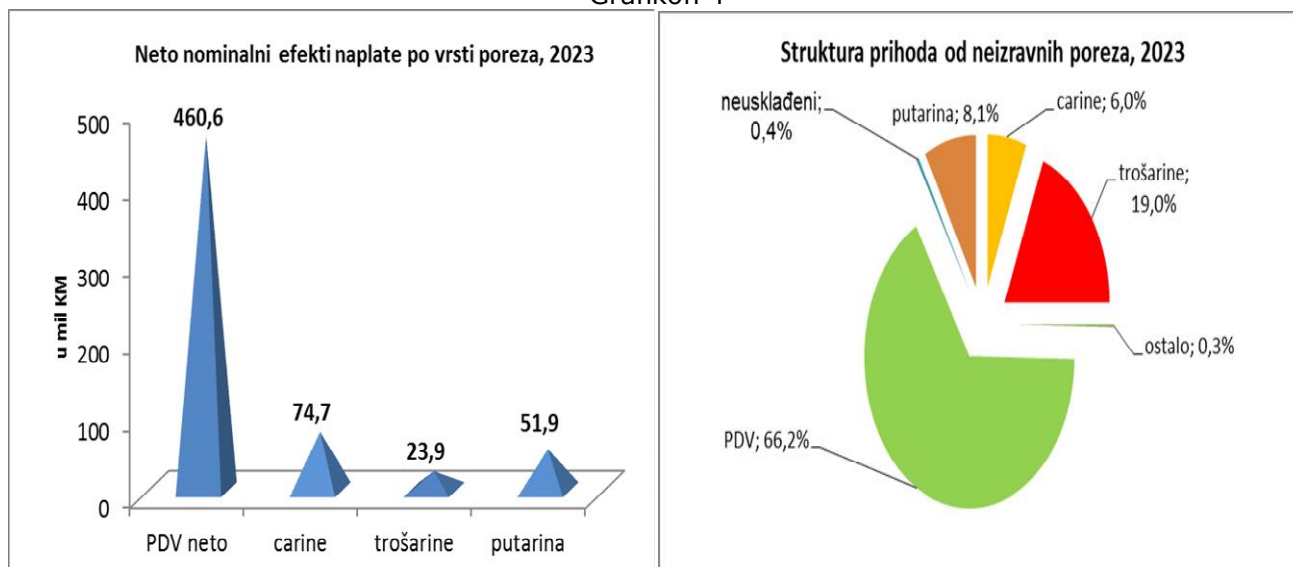
Rast naplate u prosincu 2023. poboljšao je i sliku naplate po vrstama prihoda (Grafikon 4, lijevo). Najveći suficit u 2023. je ostvaren u naplati PDV-a, čak 460,6 mil KM, zatim prihoda od carina, 74,7 mil KM, prihoda od putarina i trošarina, 51,9 i 23,9 mil KM respektivno.

U analizu naplate po vrstama prihoda nisu uključeni neusklađeni prihodi u iznosu od 35,6 mil KM.

U strukturi prihoda od neizravnih poreza 2/3 se odnosi na PDV-e, a 27% na trošarine i putarine (Grafikon 4, desno).

² Vid. Revidirane projekcije prihoda od neizravnih poreza, OMA Bilten # 221/222, studeni/prosinac 2023, www.oma.uino.gov.ba.

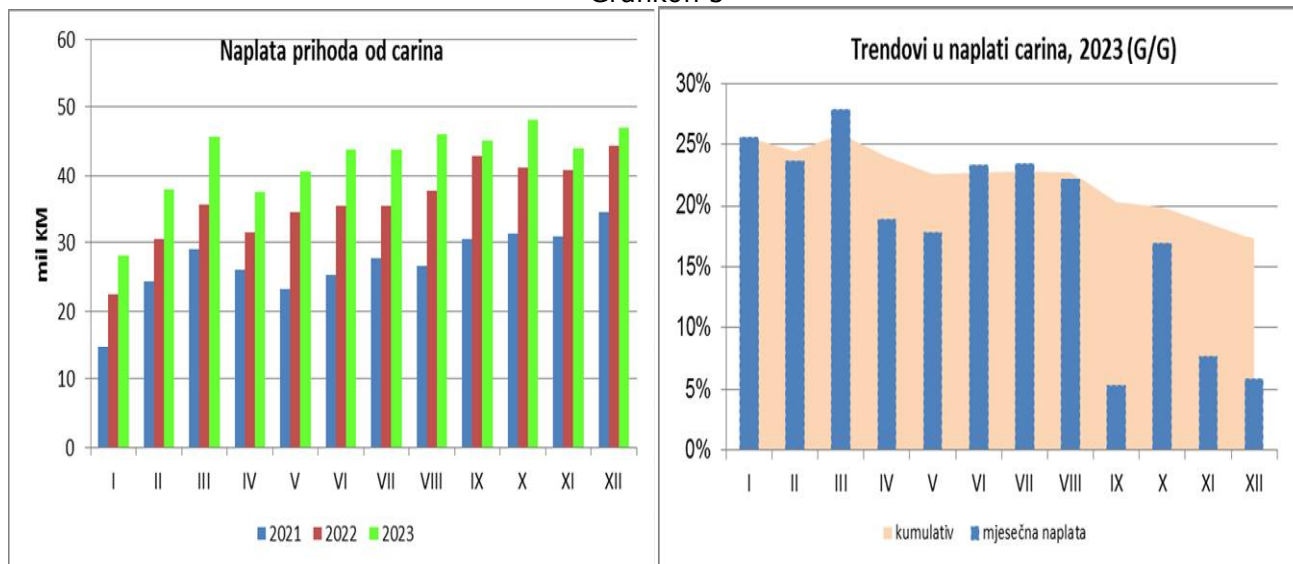
Grafikon 4

Carine

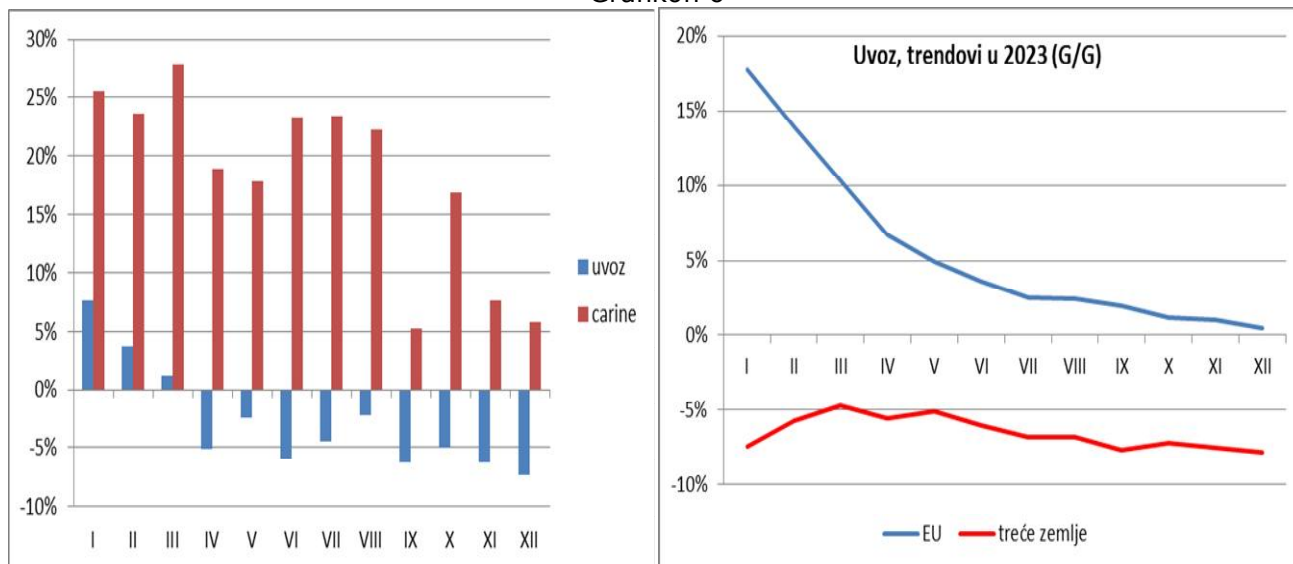
U prvim mjesecima 2023. godine zabilježen je rast naplate prihoda od carina (Grafikon 5, lijevo), a zbog niže osnovice u prvom kvartalu 2022. godine, prije izbijanja rata u Ukrajini, mjesečne stope rasta su bile više od 25% (Grafikon 5, desno). U narednim mjesecima naplata prihoda od carina u apsolutnom iznosu je rasla, ali su stope rasta bile niže zbog efekta više osnovice nakon početka rata u Ukrajini. U prosincu je ostvarena mjesečna stopa rasta od svega 5,8%, što predstavlja drugu najnižu stopu rasta tijekom 2023. godine. Niže stopa rasta u rujnu, studenom i prosincu dovele su do daljnjeg usporavanja kumulate stope rasta koja je u konačnici smanjena na 17,3% (Grafikon 5, desno). U odnosu na siječanj radi se o smanjenju za više od 8 p.b.

Grafikon 5

Usporavanje stopa rasta prihoda od carina može se generalno povezati sa padom³ uvoza u 2023. Međutim, očigledna je diskrepanca, budući da su trendovi rasta prihoda od carina bili ekstremno pozitivni, a trendovi uvoza u 2023. negativni (Grafikon 6, lijevo). Imajući u vidu ograničen opseg dobara koji su pod režimom carina potrebno je analizirati trendove uvoza dobara iz EU i trećih zemalja⁴. U 2023. godini uvoz iz EU je povećan za samo 0,5% u odnosu na 2022., dok je uvoz dobara iz trećih zemalja bio manji za 7,8% (Grafikon 6, desno).

Grafikon 6

Međutim, struktura naplaćenih prihoda od carina pokazuje drugačiju sliku. Tako su prihodi od carina koji su naplaćeni na dobra podrijetlom iz EU veći za čak 32,2%, a prihodi od carina na dobra iz trećih zemalja za 9,9%. Pri tome, prihodi od carina na dobra iz trećih zemalja čine 2/3 naplaćenih prihoda od carina, što znači da se analiza treba fokusirati na uvoz iz tih zemalja. U situaciji kada je, nakon prvih šokova izazvanih ratom u Ukrajini, došlo do stabilizacije tržišta i pada cijena, a time i osnove za obračun carina, neusklađenost između trendova uvoza i naplate carine može ukazivati na promjenu režima⁵ naplate carine i/ili značajnijih promjena u strukturi uvoza dobara koja su obuhvaćena carinom u korist dobara sa višom carinskom osnovicom ili višim stopama carine. Međutim, uočava se naglo smanjivanje diskrepance između stopa pada uvoza i rasta prihoda od carina od kolovoza 2023. Na to ukazuju i kvartalna usporedba naplate prihoda od carina, koja pokazuje visoke stope rasta, ali sa trendom usporavanja kako se približavao konac godine. U prvom kvartalu je ostvarena najviša stopa rasta od 25,8%, a potom su stope rasta padale za 4-6 p.b. U drugom i trećem kvartalu ostvarene su stope rasta od 20,1% i 16,3% respektivno, a u četvrtom najmanji rast od 10% (Grafikon 7, lijevo).

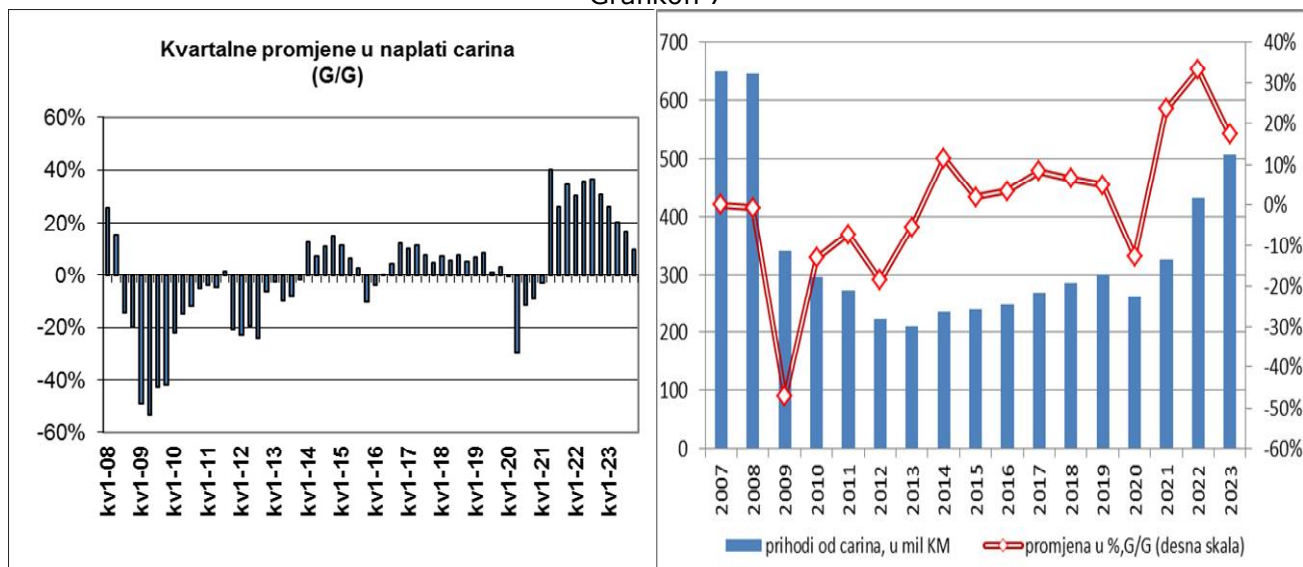
U cjelini, u 2023. ostvarena je rekordna nominalna naplata prihoda od carina, najviša od 2008. godine kada je BiH počela sa petogodišnjim smanjenjem/ukidanjem carina prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (Grafikon 7, desno).

³ Prema podacima Agencije za statistiku BiH u 2023. uvoz Bosne i Hercegovine je bio 3% manji nego u 2022. www.bhas.gov.ba

⁴ U svrhu analize pod pojmom „treće zemlje” podrazumijevaju se sve ostale zemlje osim članica EU, EFTA i CEFTA.

⁵ Navodimo primjer naplate carina na veliki broj automobila uvezenih preko ovlaštenih subjekata iz EU koji su prestali sa izdavanjem potvrda o podrijetlu iz EU.

Grafikon 7

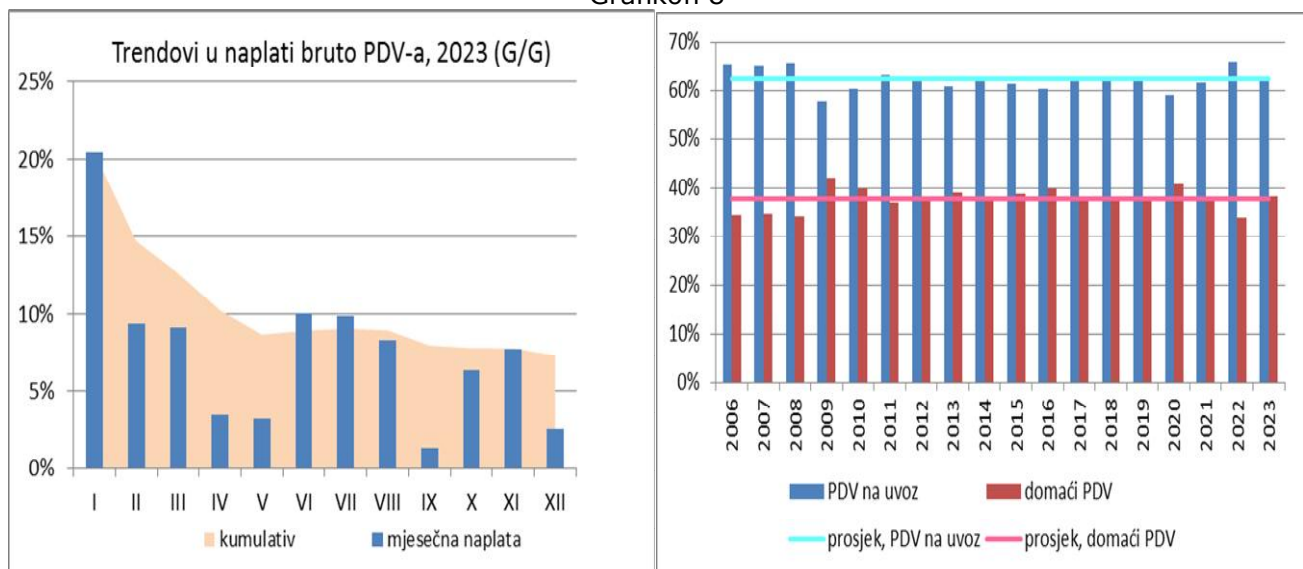

PDV

Bruto PDV

Trend snažnog usporavanja naplate bruto PDV-a u prvih pet mjeseci 2023. zaustavljen je u lipnju, a od tada su mjesečne stope rasta bile znatno više. Međutim, u rujnu je ostvaren najniži rast bruto naplate PDV-a od 1,3%. Oporavak bruto PDV-a je zabilježen u listopadu i studenom, no, u prosincu je ostvaren rast od 4,6%. Ipak, usporavanje rasta naplate od rujna je dovelo do smanjenja kumulativne stope rasta bruto PDV-a na 7,5%, što je za 1,5 p.b. manje nego za prvih osam mjeseci (Grafikon 8, lijevo). Treba imati u vidu da se unutar neusklađenih prihoda, kojih je prema izvještaju za prosinac preostalo cca 35,6 mil KM, zasigurno nalazi i značajan dio prihoda koji se odnosi na domaći PDV, kao komponentu bruto PDV-a.

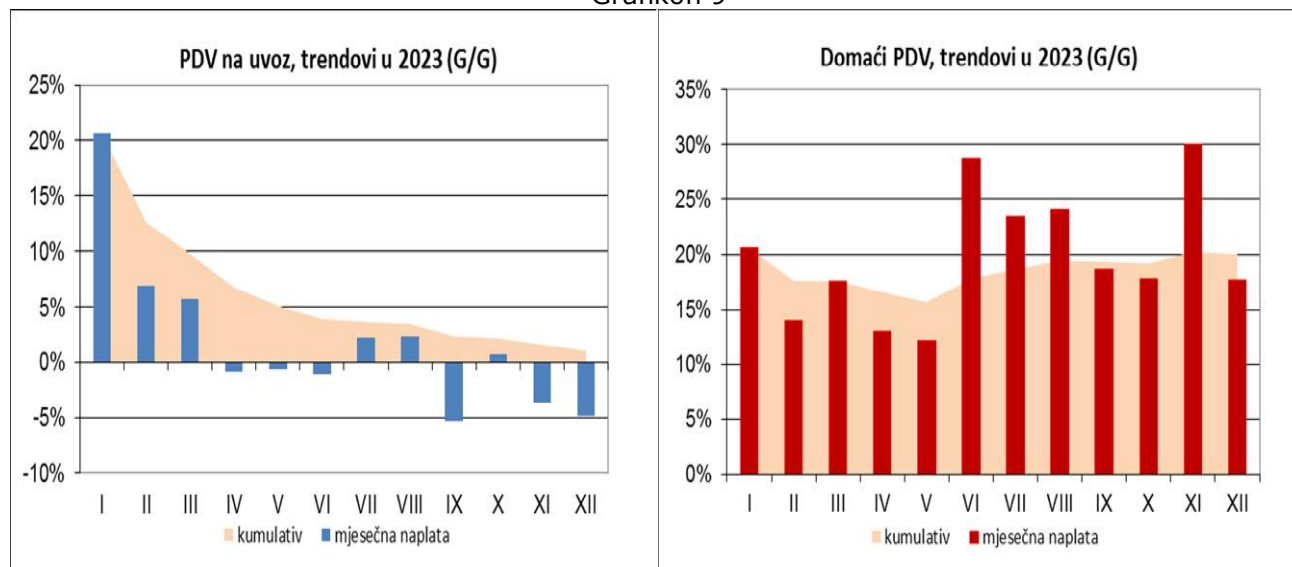
Grafikon 8

Analiza kretanja strukture bruto naplate PDV-a pokazuje dominaciju naplate PDV-a na uvoz, što nije neočekivano s obzirom da je Bosna i Hercegovina mala i otvorena zemlja, orijentirana na uvoz. Udio PDV-a na uvoz u bruto PDV-u u 2023. bio je 62,3%, dok je udio domaćeg PDV-a bio 37,7%. U odnosu na 2022. udio PDV-a na uvoz je bio manji za čak 4,4 p.b., dok je udio domaćeg PDV-a bio veći za 3,7 p.b. Iz navedenog bi se mogao izvući zaključak kako je pad uvoza u 2023. doveo do pada udjela PDV-a na uvoz u bruto PDV-u. Međutim, usporedbe strukture bruto PDV-a u razdoblju 2006-2023 pokazuju da su udjeli u 2023. blizu višegodišnjeg prosjeka. Ukoliko zanemarimo početne tri godine, koje prethode liberalizaciji vanjskotrgovinske razmjene (tj. primjeni SSP), kada je udio PDV-a na uvoz bio iznadprosječan i zbog značajnog udjela carina u osnovici za izračun PDV-a, pregled strukture bruto PDV-a u razdoblju 2009-2023 (Grafikon 8, desno) pokazuje značajnija odstupanja samo u nekoliko „kriznih“ godina. Manji udio PDV-a na uvoz od uobičajenog zbog pada uvoza je zabilježen 2009., u vrijeme globalne ekonomske i financijske krize, i 2020., zbog pandemije koronavirusa, dok je neuobičajen rast udjela zabilježen 2022, zbog enormnog rasta cijena energenata, sirovina i ostalih dobara na svjetskom tržištu nakon početka rata u Ukrajini.

Analiza kretanja komponenti bruto PDV-a u 2023. ukazuje na zaključak da je usporavanje bruto naplate PDV-a posljedica lošijih trendova naplate PDV-a na uvoz, koji, u kontinuitetu, traju od travnja 2023., a kojeg karakteriziraju negativne stope rasta, maksimalno do -5,3% u rujnu, te skromne pozitivne stope rasta, maksimalno do 2,4% u kolovozu (Grafikon 9, lijevo).

Grafikon 9

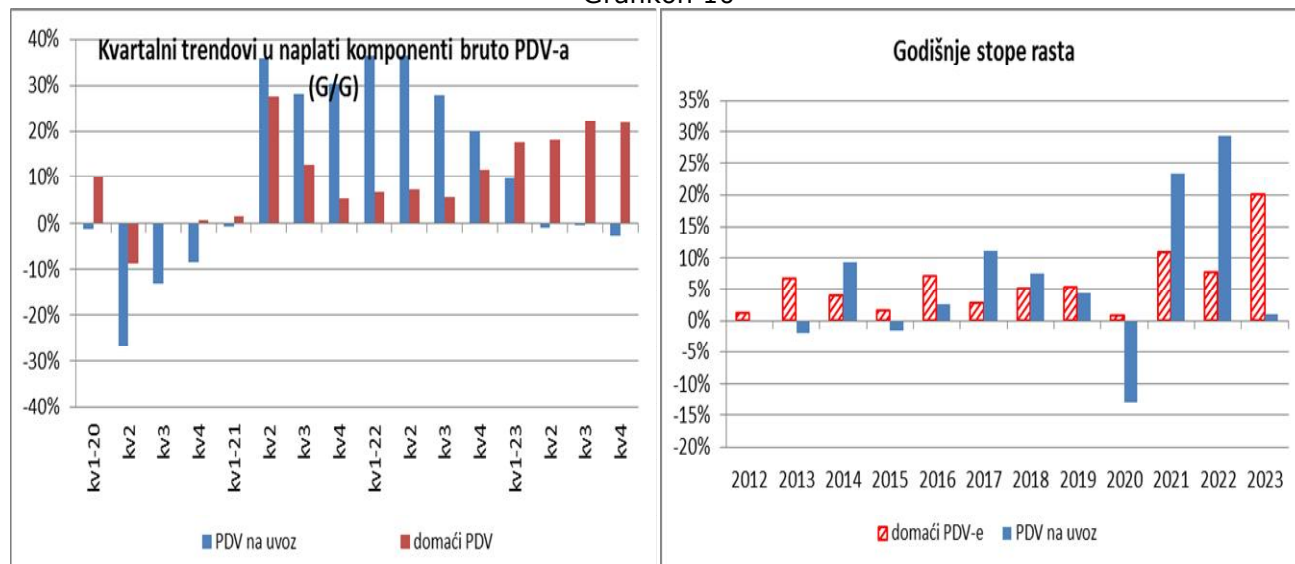

Trendovi u naplati bruto PDV-a u 2023. su specifični zbog neuobičajeno visokih mjesečnih stopa rasta domaćeg PDV-a, koje su se kretale u rasponu od +14% do čak +30% u studenom 2023. (Grafikon 9, desno). Visoka naplata domaćeg PDV-a je dijelom posljedica zadržavanja visokih cijena u zemlji i nakon pada uvoznih cijena, pogotovo cijena energenata. Jedan od faktora rasta je bilo i proširenje opsega oporezivanja paketa usluga banaka, što je donijelo 1,5 p.b. rasta domaćeg PDV-a. U svakom slučaju, radi se o vrlo visokoj stopi rasta domaćeg PDV-a, daleko iznad projekcija potrošnje.

I kvartalna usporedba naplate bruto PDV-a po komponentama ukazuje na zaključak o produbljavanju negativnih trendova u naplati PDV-a na uvoz, te visokom rastu domaćeg PDV-a, kao posljedice pada uvoza, odnosno zadržavanja visokih cijena u zemlji. Rast PDV-a na uvoz od 8,9% ostvaren je samo u prvom kvartalu 2023., dok je u drugom, trećem i četvrtom zabilježen pad od -0,9%, -0,4% i -2,6% respektivno (Grafikon 10, lijevo). S druge strane, kvartalne stope

rasta domaćeg PDV-a su u kontinuitetu pozitivne sa trendom rasta za razliku od PDV-a na uvoz. U prvom kvartalu 2023. rast domaćeg PDV-a je iznosio 17,6%, u drugom 18,1%, trećem 22%, a u četvrtom čak 23,9% (Grafikon 10, lijevo).

Grafikon 10

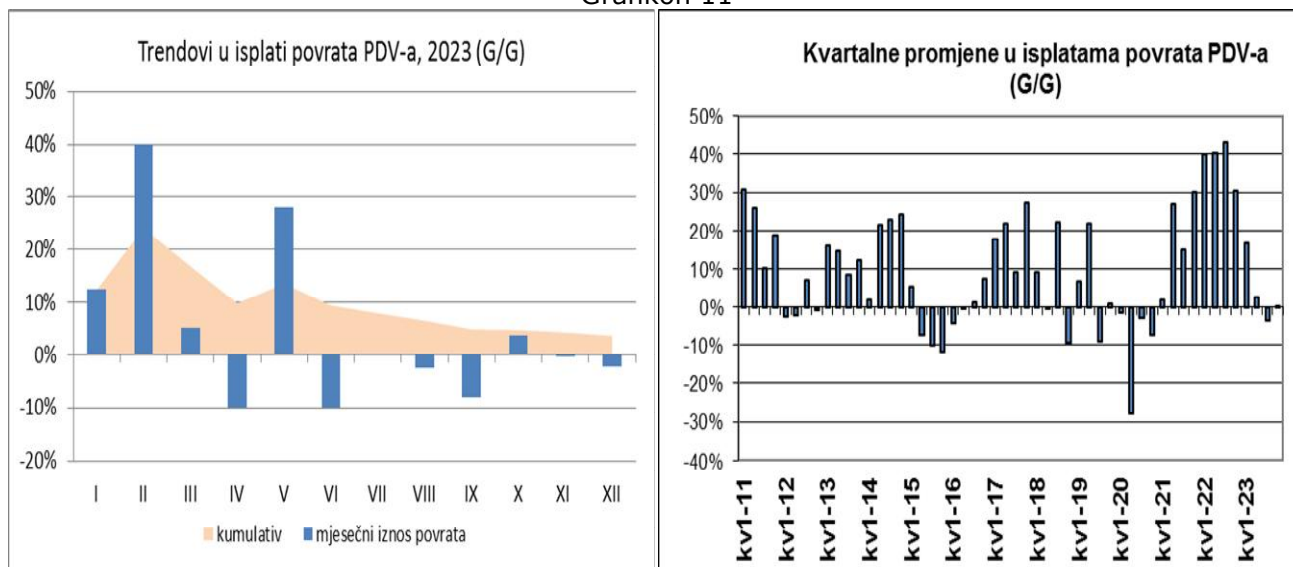

Pregled godišnjih stopa rasta komponenti bruto PDV-a pokazuju rast PDV-a na uvoz u 2023. od samo 1%, dok je godišnja stopa rasta domaćeg PDV-a u 2023. čak 20,5% (Grafikon 10, desno). Pregled ukazuje na turbulentna kretanja na svjetskom tržištu i domaćoj ekonomiji u posljednje četiri godine, koja su u značajnoj mjeri utjecale na shemu naplate PDV-a u BiH. Za razliku od prethodnih godina u kojima su zabilježene solidne stope rasta PDV-a na uvoz i nešto skromnije stope rasta domaćeg PDV-e, u posljednje četiri godine zabilježeni su ekstremni trendovi u naplati PDV-a na uvoz, ogroman pad u pandemijskoj 2020. i skoro nulti rast u 2022., te ogroman rast u postpandemijskoj 2021. i „ratnoj“ 2022. godini. S druge strane, bilježe se ogromne stope rasta domaćeg PDV-a kao posljedica naglog rasta potrošnje nakon pandemije, skoka cijena uzrokovanog ratom u Ukrajini i zadržavanju visokih cijena u zemlji i nakon konsolidacije svjetskog tržišta.

Povrati PDV-a

Analiza povrata PDV-a pokazuje da u 2023. postoje dva različita trenda, u prvih pet mjeseci i od lipnja do konca godine. Isplate povrata PDV-a su snažno oscilirale u prvih pet mjeseci 2023., sa rasponom mjesečnih stopa rasta između -10% i +40% (Grafikon 11, lijevo).

Grafikon 11

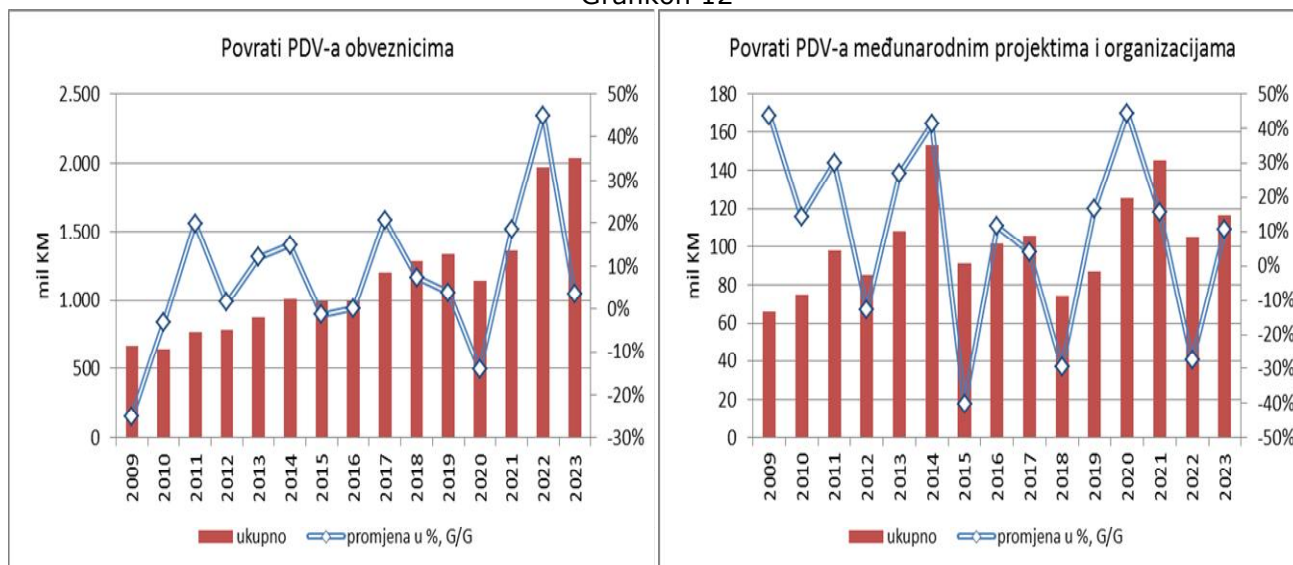

Od lipnja mjesečne stope rasta povrata su uglavnom negativne, a skromni rast je zabilježen samo u listopadu. Stagnacija, a potom i pad isplata povrata imali su za posljedicu da je kumulativna stopa rasta povrata na koncu 2023. pala na svega 3,8%, skoro 10 p.b. manje nego za prvih pet mjeseci 2023. (Grafikon 11, lijevo, „kumulativ“). Podjela na dva analitička razdoblja pokazuje da je u prvih pet mjeseci isplaćeno 109,9 mil KM povrata više nego u istom razdoblju 2022, dok je u preostalih sedam mjeseci isplaćeno manje za 31,3 mil KM u odnosu na razdoblje lipanj-prosinac 2022.

Navedene trendove pokazuju i kvartalne usporedbe, koje u odnosu na 2022. ukazuju na snažno usporavanje rasta. Samo u prvom kvartalu je zabilježena vrlo visoka stopa rasta od 16,8%. U drugom kvartalu stopa rasta je pala na svega 2,5%, u trećem je zabilježen pad isplata od 3,4%, a u četvrtom minimalan rast od 0,8% (Grafikon 11, desno).

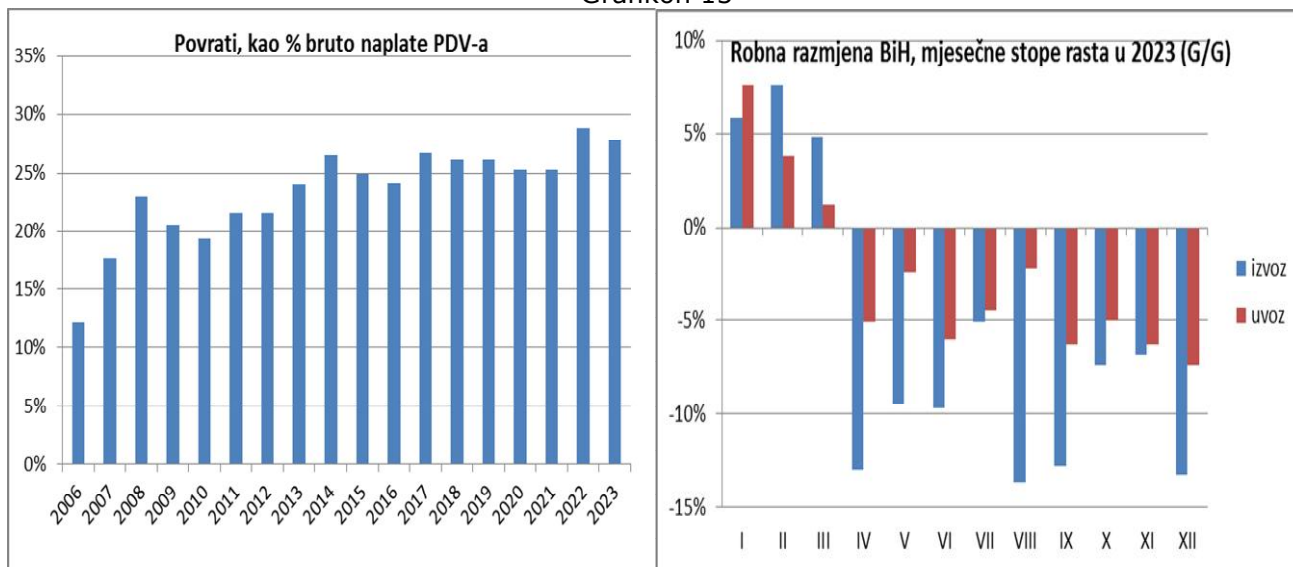
Analiza strukture povrata pokazala je povećanje isplata povrata obveznicima za svega 3,3% (Grafikon 12, lijevo), odnosno za 64,1 mil KM, u odnosu na 2022., dok su povrati međunarodnim organizacijama i projektima veći za 10,5% ili za 11,1 mil KM (Grafikon 12, desno). Visina isplata ove kategorije povrata ovisi o ugovorenim velikim infrastrukturnim projektima koji se financiraju od strane međunarodnih financijskih institucija, kao i o dinamici realizacije već dogovorenih projekata.

Grafikon 12

Zbog snažnog pada isplata povrata udio kumulativa povrata PDV-a u kumulativu bruto PDV u 2023. iznosio je 27,8%, što je za 1 p.b. manje od udjela u 2022., ali i više u odnosu na sve prethodne godine od uvođenja PDV-a (Grafikon 13, lijevo).

Grafikon 13

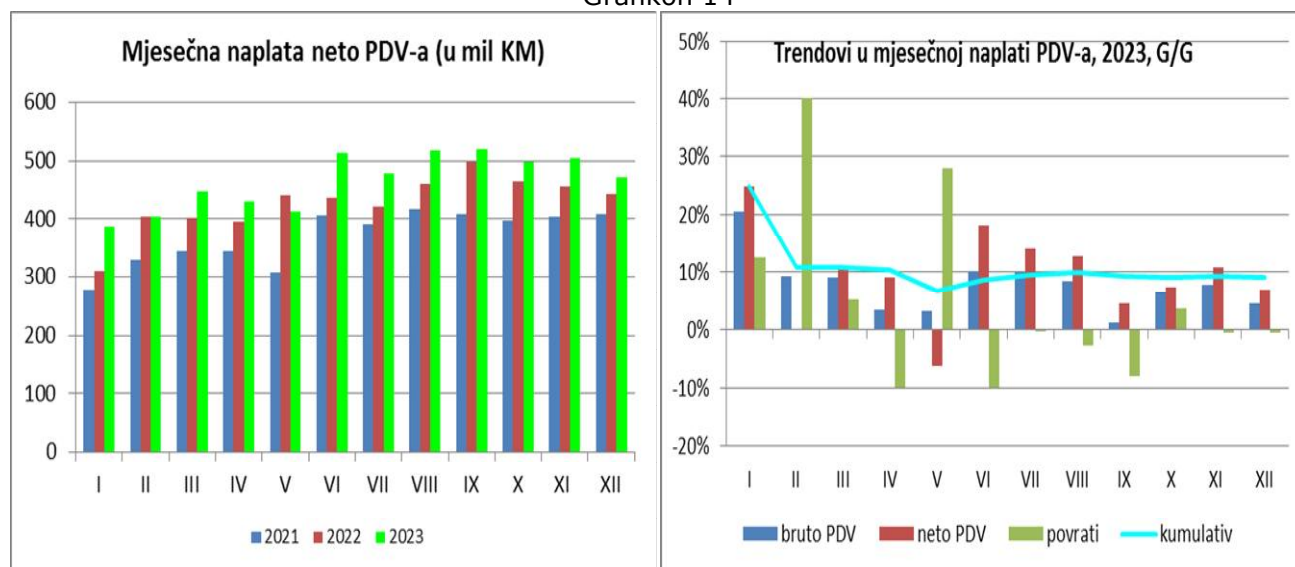
Trendovi u isplatama povrata u 2023. ne predstavljaju iznenađenje s obzirom na pad uvoza i izvoza od travnja 2023. (Grafikon 13, lijevo). Prilikom analize veze povrata i uvoza/izvoza potrebno je uzeti u obzir rokove podnošenja prijave PDV-a i propisane rokove povrata⁶ iz Zakona o PDV-a, što znači da su isplate povrata u određenom mjesecu posljedica kretanja uvoza/izvoza dva-tri mjeseca ranije.

⁶ Prema Zakonu o PDV-u povrati pretežitim izvozniciima se isplaćuju u roku od 30 dana od podnošenja PDV prijave, a povrati ostalim obveznicima (ostali izvoznici i uvoznici) u roku od 60 dana od podnošenja PDV prijave.

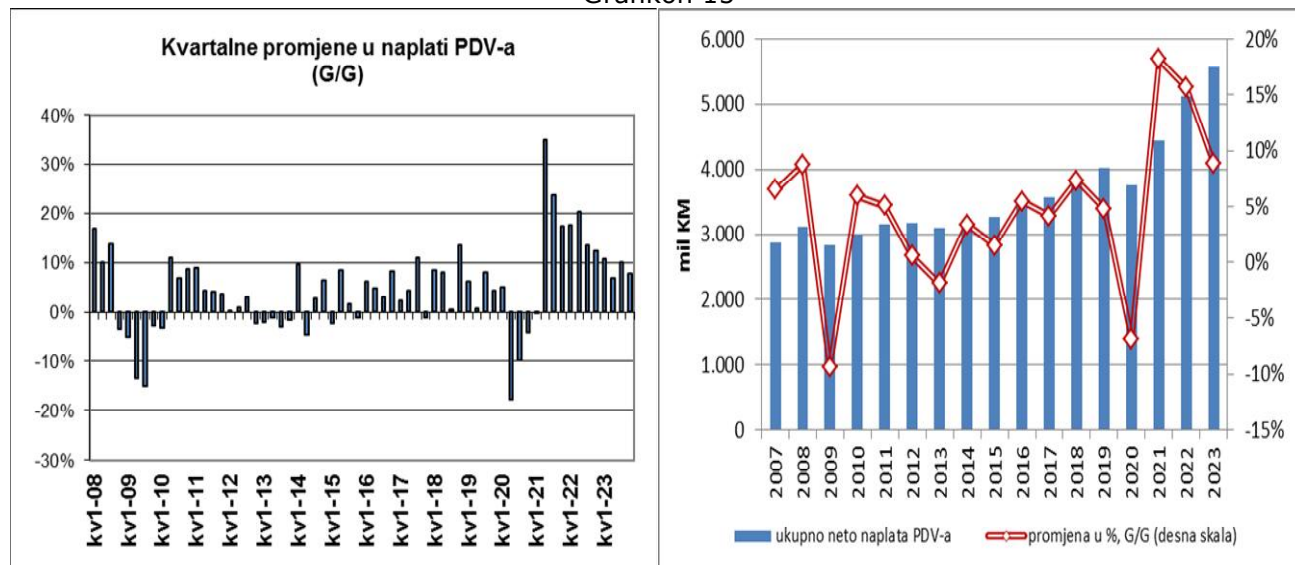
Neto PDV-e

Naplata neto PDV-a je rezultat trendova u naplati PDV-a na uvoz, domaćeg PDV-a i trendova u isplati povrata. U prvih pet mjeseci 2023. zabilježene su snažne oscilacije u isplatama povrata, pogotovo u veljači i svibnju, što je uz sporiji rast bruto PDV-a imalo za rezultat nulti (veljača) i negativni (svibanj) rast neto PDV-a (Grafikon 14). Usporavanje isplata povrata od lipnja je imalo pozitivan učinak na neto naplatu PDV-a, koja se stabilizirala i nije se značajnije promijenila do konca godine. Relativno lošija naplata bruto PDV-a u posljednja četiri mjeseca 2023. je u određenoj mjeri neutralizirala pozitivne efekte rasta bruto PDV-a i stagnacije i smanjenja povrata, što je rezultiralo blagim usporavanjem kumulativne stope rasta do razine od 9% (Grafikon 14, desno, „kumulativ“). Treba napomenuti da je, već spomenuto, proširenje opsega oporezivanja usluga banaka donijelo 0,8 p.b. rasta neto PDV-a, kao jednokratni efekat.

Grafikon 14

Grafikon 15

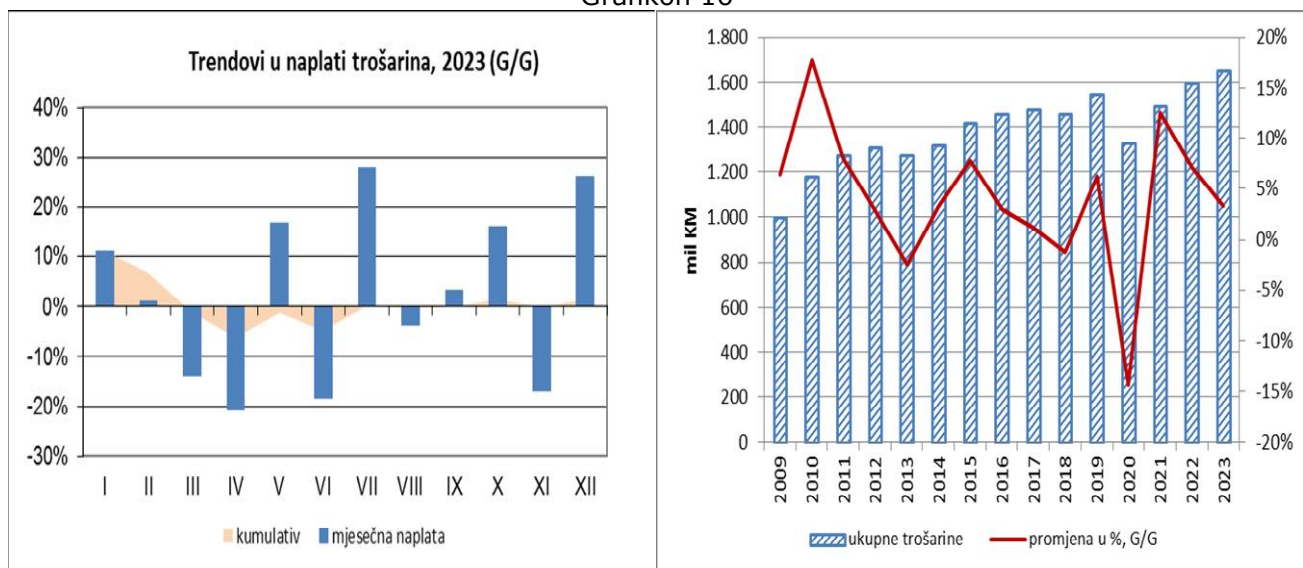
Kvartalne usporedbe pokazuju visoke stope rasta u kontinuitetu od drugog kvartala 2021., sa snažnim usporavanjem u 2023., što je i razumljivo zbog ispljivanja efekta niže osnovice za usporedbu iz vremena primjene restrikcija u borbi protiv pandemije koronavirusa, ali i zbog više baze za usporedbu iz 2022. nakon izbijanja rata u Ukrajini. U prvom kvartalu 2023. ostvaren je rast neto PDV-a od 10,8%, no, rast povrata je smanjio stopu rasta u drugom kvartalu na 6,9%. Rast bruto naplate i stagnacija povrata u trećem kvartalu je ponovno donijela veći rast neto PDV-a od 10,1%, a lošiji učinci koncem godine doveli su do niže stope rasta od 8,3% u četvrtom kvartalu 2023. (Grafikon 15, lijevo). Usporedbe nominalne neto naplate PDV-a u 2023. sa prethodnim godinama ukazuju na zaključak da je u 2023. zabilježen maksimum od uvođenja PDV-a (Grafikon 15, desno dolje).

Trošarine

Ukupne trošarine

Naplatu trošarina uobičajeno obilježavaju snažne mjesečne oscilacije, determinirane naplatom trošarina na duhanske prerađevine, kao najznačajnije komponente ukupnih prihoda od trošarina. Oscilacije mjesečne stope rasta su se kretale od -22% u travnja do +35% u srpnju (Grafikon 16, „mjesečna naplata”). Oscilacije su nastavljene i u četvrtom kvartalu 2023. U listopadu je ostvaren rast naplate trošarina od 15,6%, u studenom pad od 17,5%, a u prosincu ponovno visok rast od 23,2% (Grafikon 16, lijevo).

Grafikon 16

Mjesečna kolebanja naplate trošarina posljedica su nekoliko faktora. Od onih koji su vezani za kretanja u 2023. najvažnija su promjena sheme naplate trošarina zbog primjene novog režima plaćanja trošarina na duhanske prerađevine, te kolebanja maloprodajnih cijena derivata nafte u zemlji, a time i potrošnje derivata uzrokovana kretanjima na svjetskom tržištu energenata. Isto tako, mjesečne stope rasta osciliraju i zbog baze za usporedbu, koja je bila niža od ožujka 2022., nakon početka rata u Ukrajini, kada se radi o trošarinama na derivate nafte.

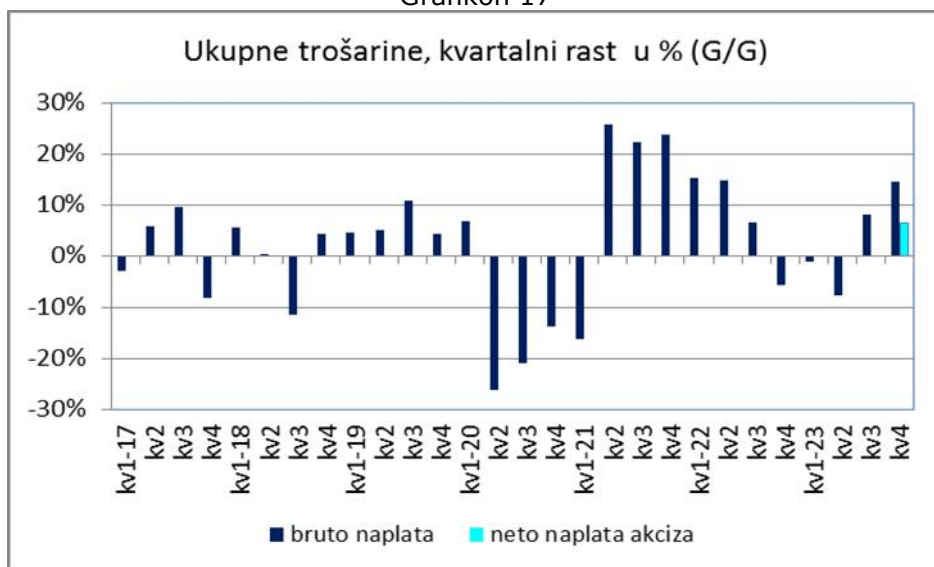
Konačno, veliki pad naplate trošarina u studenom je posljedica velikih isplata povrata trošarina na duhanske prerađevine. Povrati su uobičajeni kod trošarina na derivate nafte i alkohol, no, njihov iznos je zanemariv s obzirom na ukupno naplaćene prihode od trošarina. Međutim, u studenom i prosincu 2023. je vraćen značajan iznos trošarina na oštećene trošarinske markice za

obilježavanje duhanskih prerađevina, kao i više uplaćene iznose trošarina u momentu prelaska sa starog na novi režim plaćanja.

Oscilirala je i kumulativna stopa rasta. U prvom polugodištu je u većem dijelu bila u negativnoj zoni rasta, a u drugom je ukupna naplata trošarina na razini nultog rasta, sa vrlo malim odstupanjima (Grafikon 16, lijevo, „kumulativ“). Grafikon 16, desno, daje prikaz trendova kumulativne bruto naplate trošarina u 2023, prije isplate povrata. Stopa rasta bruto naplate trošarina je iznosila 3,4%, no, nakon isplate povrata ostvaren je rast neto naplate od samo 1,5%.

Efekat ovih jednokratnih povrata trošarina na duhanske prerađevine utjecao je i na kvartalne trendove. Kvartalne usporedbe pokazuju nastavak negativnog trenda rasta iz 2022. godine u prvom i drugom kvartalu 2023., kada su zabilježene negativne stope rasta od -1,2% i -7,7%. Preokret je nastupio u drugoj polovici godine, kada je u trećem kvartalu ostvaren rast od 10,4%, a u četvrtom čak 14,4% (Grafikon 17, „bruto naplata“). Međutim, ukoliko se uzmu u obzir jednokratni povрати trošarina na duhan rast prihoda od trošarina u četvrtom kvartalu iznosio je samo 6,3% (Grafikon 17, „neto naplata“), odnosno čak 8,1 p.b. manje.

Grafikon 17

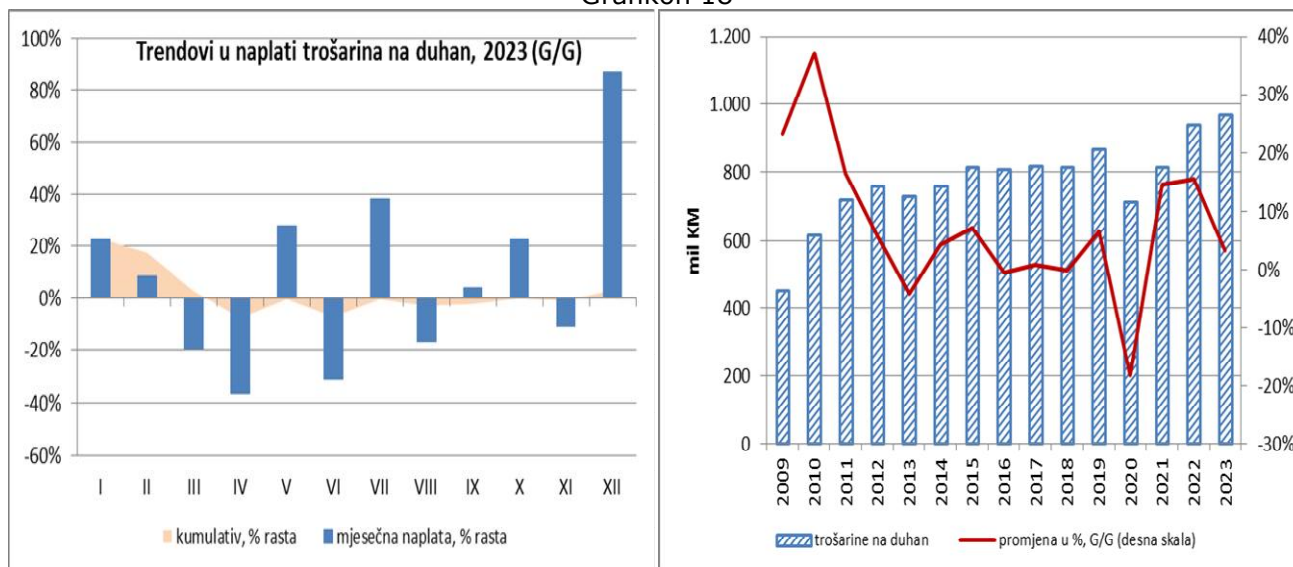

Trošarine na duhanske prerađevine

Mjesečni trendovi u naplati ukupnih trošarina (Grafikon 16, lijevo) i mjesečni trendovi u naplati trošarina na duhanske prerađevine (Grafikon 18, lijevo) su skoro identični, s tim da su mjesečne stope rasta ili pada prihoda od trošarina na duhanske prerađevine više ili niže nego kod ukupne naplate trošarina. Odstupanja u odnosu na trendove naplate ukupnih trošarina nastala su zbog kretanja naplate trošarina na derivate nafte, kao druge najznačajnije vrste trošarina u ukupno naplaćenim trošarinama. Iako je veći dio godine kumulativna stopa rasta trošarina na duhanske prerađevine bila oko nule, mjesečne oscilacije u naplati trošarina na duhanske prerađevine su bile oštrije, a stope su se kretale od -36,5% u travnju do čak +86,8% u prosincu 2023. Enorman rast trošarina u prosincu je posljedica ekstremno niske osnovice iz prosinca 2022., kada je, pred prelazak na novi način plaćanja trošarina, preuzeta minimalna količina trošarinskih markica za cigarete od strane duhanskih kompanija⁷.

⁷ Količina preuzetih trošarinskih markica u tom mjesecu bila je najmanja od prosinca 2020.

Grafikon 18

Prelazak na novi način uplate trošarina se negativno odrazio na ukupnu naplatu (Grafikon 18, lijevo, „kumulativ“). Okončanjem prijelaznog razdoblja naplata prihoda se stabilizirala. Veliki rast naplate trošarina u srpnju od 46% skoro je anulirao pad naplate trošarina iz prvog polugodišta, no, nastavak godine je ponovno donio negativne trendove koji su trajali sve do prosinca, a tek naplatom u prosincu kumulativ trošarina na duhanske prerađevine premašuje naplatu iz 2022. U konačnici je ostvaren rast od 3,4%.

Trošarine na duhanske prerađevine su bile najznačajnija vrsta prihoda čija naplata je tek 2022. uspjela premašiti do tada rekordnu 2019. Nakon smanjene naplate prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u 2020. i 2021. zabilježena je visoka stopa rasta od 15,4% u 2022. U 2023. naplata trošarina je premašila 2022. za 31,8 mil KM, čime je postavljen novi rekord u naplati (Grafikon 18, desno).

Oscilacije u naplati trošarina na duhanske prerađevine su uobičajene, s obzirom da naplata ovisi o prodajnim politikama dvije multinacionalne duhanske korporacije, koje drže čak 83% tržišta cigareta u BiH. Međutim, u 2023. oscilacije u naplati trošarina su dodatno zaoštrene zbog primjene novog režima plaćanja od proljeća 2023⁸. Novi režim plaćanja trošarina podrazumijeva plaćanje trošarina prilikom uvoza duhanskih prerađevina umjesto plaćanja trošarina prilikom preuzimanja trošarinskih markica. Prelaskom na novi režim plaćanja trošarina skraćen je vremenski razmak između uplate trošarina i plasmana cigareta na koji se uplata odnosi⁹. Posljedica prelaska na novi režim plaćanje bio je vakuum u naplati trošarina, čija je duljina i, posljedično, utjecaj na naplatu prihoda od trošarina, ovisila o intervalu između preuzimanja markica i uvoza cigareta¹⁰. Radi se o jednokratnom efektu, koji je pozitivan za gotovinski tok duhanskih kompanija, dok za državu predstavlja gubitak prihoda od trošarina (Okvir 1).

Iako se očekivalo da će stupanjem na snagu svih provedbenih propisa duhanske kompanije tijekom siječnja 2023. preći na novi režim plaćanja, to se nije desilo zbog prilagodbe carinskim

⁸ Izmjene Zakona o trošarinama („Službeni glasnik BiH“ br. 50/2022).

⁹ Do izmjena Zakona o trošarinama trošarine su se plaćale u momentu preuzimanja markica za cigarete, što je proizvodio negativne efekte ne gotovinski tok duhanskih kompanija budući da je bilo potrebno uplatiti značajna finansijska sredstva za trošarine mnogo vremena prije njihove prodaje.

¹⁰ Između te dvije krajnje aktivnosti potrebno je izvesti trošarinske markice u zemlje gdje se duhanske prerađevine proizvode, proizvesti cigarete i prevesti ih u BiH. Ovisno o proizvođaču do sada je bilo potrebno najmanje mjesec dana da se uvezu cigarete sa trošarinskim markicama na koje je plaćena trošarina.

procedurama u vezi plaćanja trošarina kod uvoza (pribavljanje bankovnih garancija i dr.). Imajući to u vidu razumljivo je da se razlikovao tempo preuzimanja novih procedura od strane duhanskih kompanija i prelaska na novi režim plaćanja. To je, u konačnici, imalo za posljedicu da se efekat gubitka prihoda vremenski proteže kalendarski od sredine veljače do sredine travnja 2023, odnosno u tri mjesečna izvještaja u razdoblju veljača - travanj.

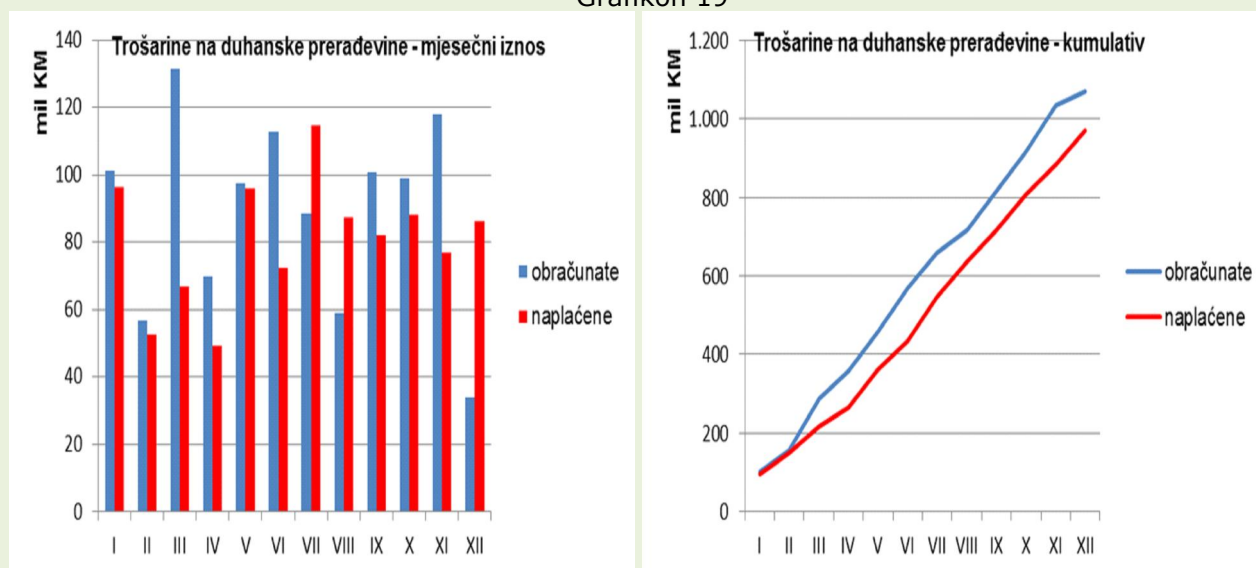
Okvir 1: Gubitak prihoda od trošarina na duhanske prerađevine zbog uvođenja novog režima plaćanja

Kod starog načina naplate trošarina diskrepanca između obračunate i naplaćene trošarine nije postojala, već su iznosi obračunate trošarine za preuzete trošarinske markice bili odmah uplaćeni na JR UNO.

Jednokratni gubitak prihoda je Odjeljenje prvobitno procijenilo u visini prosječne mjesečne naplate u 2022. godini, pretpostavljajući da je vremenski razmak između preuzimanja markica, kada se obračunava trošarina, i uvoza, kada se plaća trošarina, mjesec dana. Procjena Odjeljenja se vremenom pokazala podcijenjenom, jer se tijekom godine diskrepanca između naplaćene i obračunate trošarine značajno povećala, čak na 150 mil KM u studenom.

Konačno, zbog snažnog rasta naplaćenih prihoda od trošarina u prosincu iznos gubitka je smanjen na 100 mil KM (Grafikon 19), što predstavlja 1,3 mjesečne naplate u 2022.

Grafikon 19

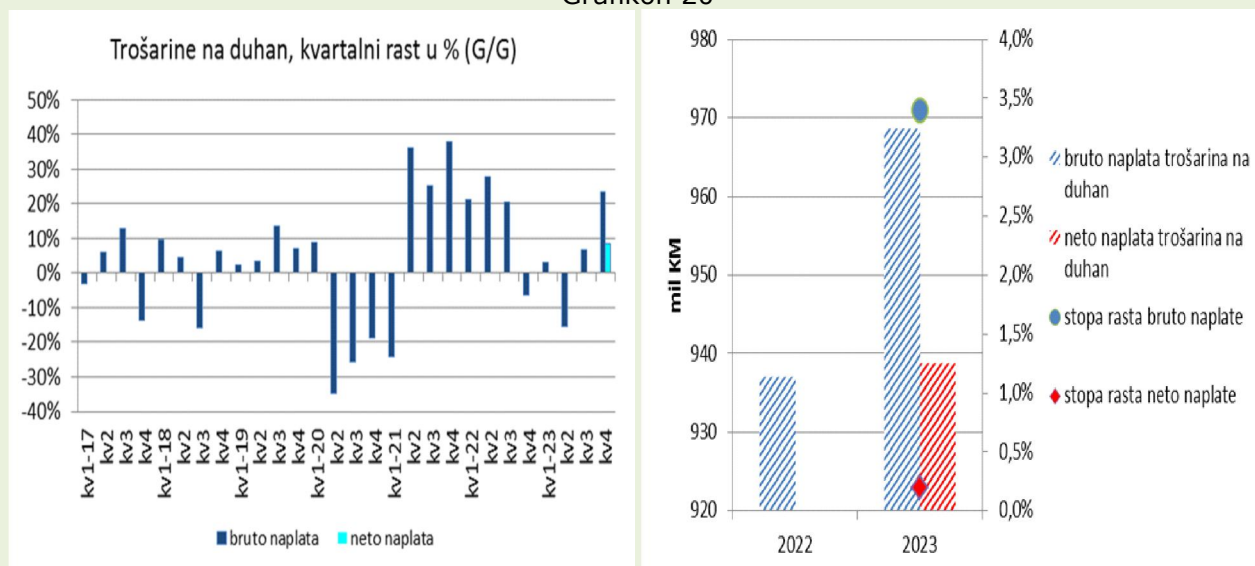
Drugi faktor koji analizu naplate trošarina na duhanske prerađevine u 2023. čini specifičnom jesu efekti jednokratnih povrata trošarina za oštećene trošarinske markice i više uplaćene iznose trošarina (Okvir 2).

Okvir 2: Efekat jednokratnih povrata trošarina na duhanske prerađevine na kvartalne i godišnje trendove

Kvartalni trendovi: Zbog sporije dinamike prelaska na novi način uplate trošarina u prvom kvartalu 2023. naplata trošarina na duhanske prerađevine uglavnom se odvijala po starom režimu, što je dovelo do rasta od 3%. Puni efekti prelaska na novi režim plaćanja trošarina su se ispoljili u drugom kvartalu, kada je zabilježena negativna stopa rasta od čak -15,5%. Okončanje prilagodbe novoj dinamici plaćanja je donijelo rast naplate trošarina na duhanske prerađevine u trećem i četvrtom kvartalu od 6,8% i 23,3%, respektivno (Grafikon 20, desno). Visoka stopa rasta u četvrtom kvartalu *de facto* pokazuje kretanja bruto naplate trošarina na duhanske prerađevine. Isključivanjem jednokratnih povrata neto rast u četvrtom kvartalu 2023. iznosio je samo 8,6% (Grafikon 20, lijevo, „neto naplata“), što je manje za 14,7 p.b. od stope rasta bruto naplate.

Godišnji trendovi: Isplata jednokratnih povrata odrazila se i na ukupnu naplatu prihoda od trošarina na duhanske prerađevine. Nakon umanjjenja naplate trošarina na duhanske prerađevine za isplaćene jednokratne povrate kumulativna stopa rasta trošarina na duhanske prerađevine u 2023. je iznosila svega 0,3% (Grafikon 20, desno).

Grafikon 20

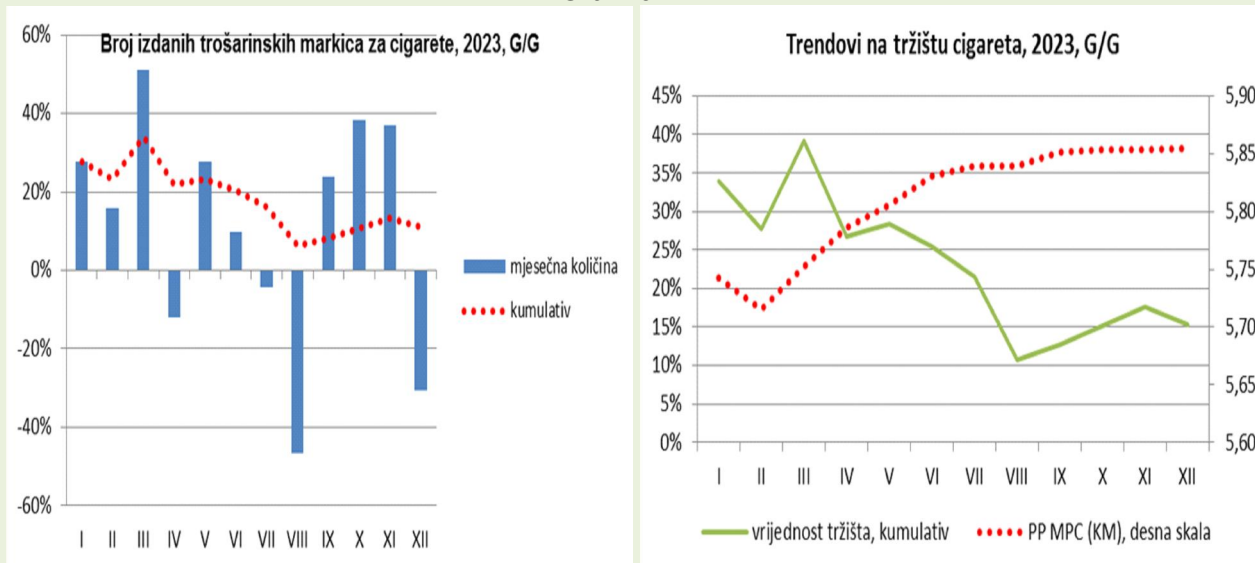

Potrebno je naglasiti da je, analitički promatrano, 2023. godina specifična kada se radi o analizi trošarina na duhanske prerađevine, te zbog toga nije usporediva sa prethodnim godinama, niti može biti referentna za analize naplate u narednim godinama. Razlog je uvođenje novog načina plaćanja trošarina, koji je poruzročio strukturalni prekid u serijama podataka koji se koriste za analizu naplate. Promjenom momenta plaćanja trošarine nastala je diskrepanca između obračunatih trošarina (izračunatih u momentu preuzimanja markica) i naplaćenih trošarina (evidentiranih u momentu uvoza). Iz analitičkog ugla, osim podataka o naplaćenim trošarinama, svi ostali elementi analize trendova na tržištu duhana ostaju usporedivi sa prethodnim godinama, a to znači da će biti referentni i za analize u budućnosti (Okvir 3).

Okvir 3: Trendovi na tržištu duhanskih prerađevina u BiH

U 2023. vrijednost tržišta cigareta je porasla za 15,3% (Grafikon 21, desno), a količina cigareta, mjerena brojem izdanih trošarinskih markica, bila je veća za 11% (Grafikon 21, lijevo). Snažnom rastu tržišta doprinijela je politika umjerenog rasta maloprodajnih cijena cigareta, zbog koje je prosječna ponderirana cijena cigareta u 2023. bila veća za 3,7% (Grafikon 21, desno) u odnosu na 2022. godinu, kako je i bilo predviđeno listopadskim projekcijama Odjeljenja.

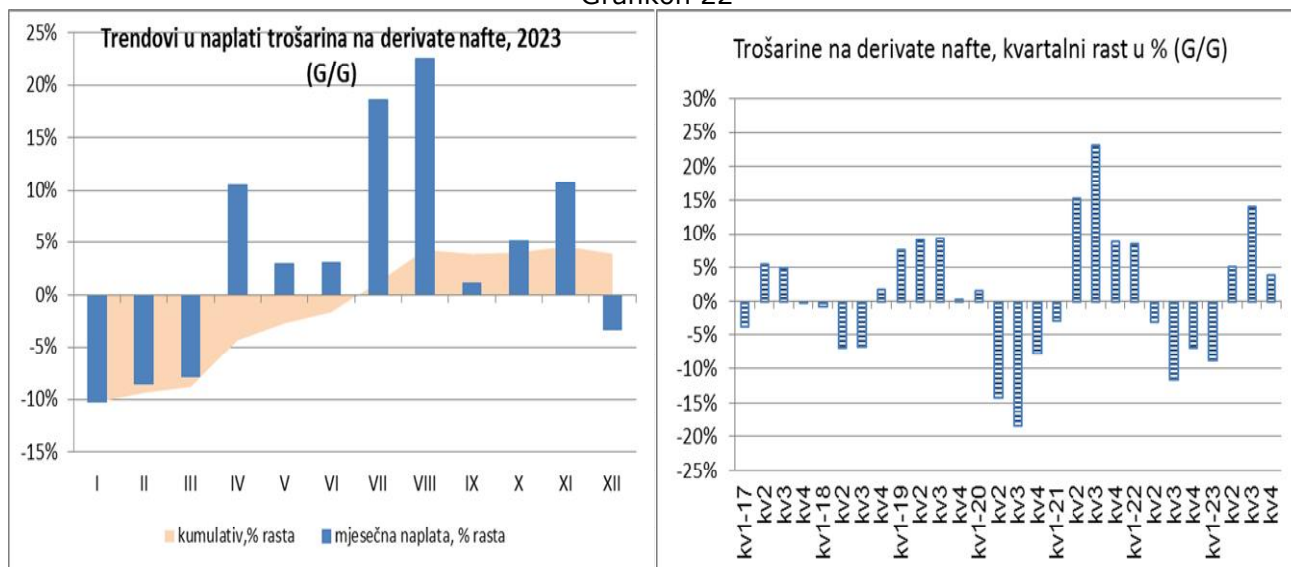
Grafikon 21

Trošarine na derivate nafte

U prva tri mjeseca 2023. zabilježene su negativne stope rasta trošarina na derivate nafte, a u nastavku godine ostvaren je snažan oporavak. Kumulativna stopa rasta je prešla u pozitivnu zonu rasta polovicom godine, a na razini jedanaest mjeseci rast je iznosio 4,6%. Međutim, u prosincu je ostvaren pad prihoda od trošarina na derivate nafte od 3,3%, što je kumulativnu stopu rasta smanjilo na 3,9% (Grafikon 22).

Trendovi u naplati trošarina na derivate nafte snažno su determinirani efektom baze iz 2022. godine. U prva tri mjeseca 2022. godine, u razdoblju prije početka rata u Ukrajini, potrošnja derivata nafte je bila stabilna zbog stabilnih cijena na svjetskom tržištu, što je imalo pozitivan efekat na naplatu trošarina u tom razdoblju. Međutim, u istom razdoblju 2023. naplata trošarina je bila niža zbog pada potrošnje uzrokovane višim cijenama energenata kao posljedice turbulencija na svjetskom tržištu energenata izazvane ratom u Ukrajini. U narednim mjesecima efekat baze je obrnut. U razdoblju travanj - prosinac 2022. godine zbog rasta cijena došlo je do pada potrošnje derivata nafte i, posljedično, naplate trošarina, dok su se u istom razdoblju 2023. cijene derivata nafte stabilizirale, a potom i počele padati, što je imalo pozitivne efekte na potrošnju i naplatu trošarina. Kao posljedica nevedenih trendova na tržištu derivata naplata trošarina u razdoblju travanj - prosinac 2023. je bila veća čak za 7,9% u odnosu na isti razdoblje 2022.

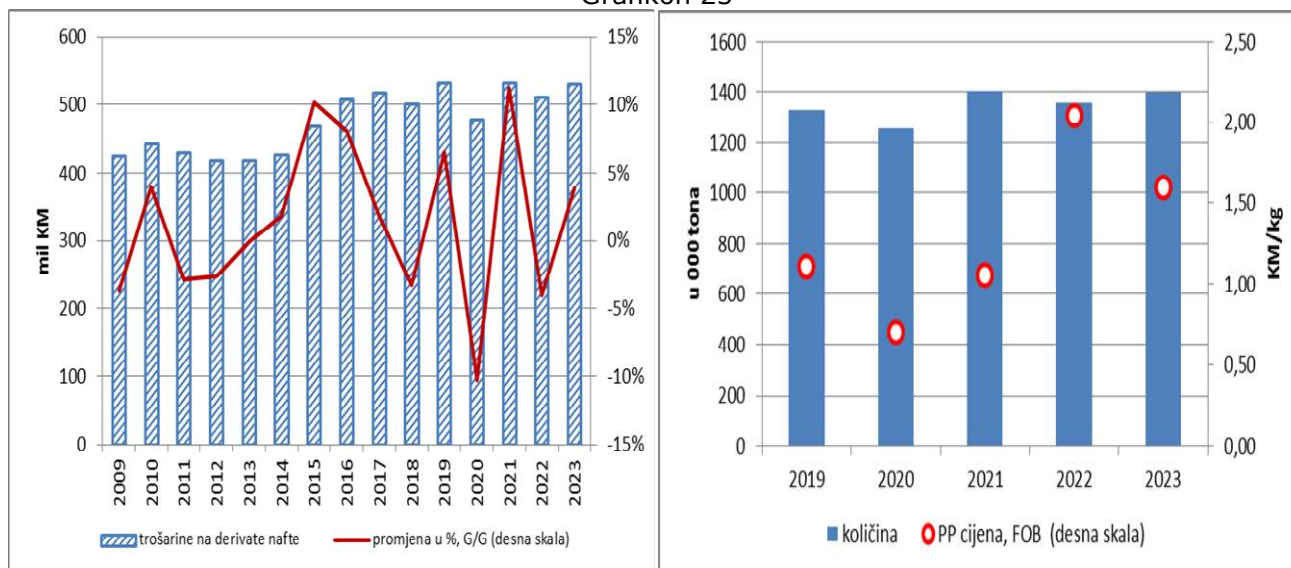
Grafikon 22

Kvartalne usporedbe pokazuju negativan rast od -8,8% samo u prvom kvartalu 2023., kao nastavak trendova iz većeg dijela 2022. godine (Grafikon 22, desno). U drugom kvartalu 2023. zabilježen je rast prihoda od trošarina na derivate nafte od 5,2%, u trećem kvartalu čak 14,1%, a u četvrtom 4% zbog loše naplate u prosincu.

U cjelini, naplata trošarina na derivate nafte u 2023. apsolutnom iznosu je na razini naplate u 2021. godini, prije izbijanja rata u Ukrajini, odnosno naplate u 2019, prije pojave pandemije koronavirusa. (Grafikon 23, lijevo). Usporedni pregled trendova kod uvoza derivata u posljednjih pet godina ukazuje na uzročnike stagnacije prihoda od trošarina na derivate nafte. Prikazno je kretanje prosječne ponderirane cijene 1 kg derivata nafte na granici i kretanje količina derivata koje su se uvozile (Grafikon 23, desno). Nakon cjenovnog šoka u 2022. godini, koji je doveo do pada potrošnje, smanjenje cijena derivata nafte u 2023. je konsolidiralo potrošnju derivata u BiH, ali samo do razine iz prethodnih godina.

Grafikon 23

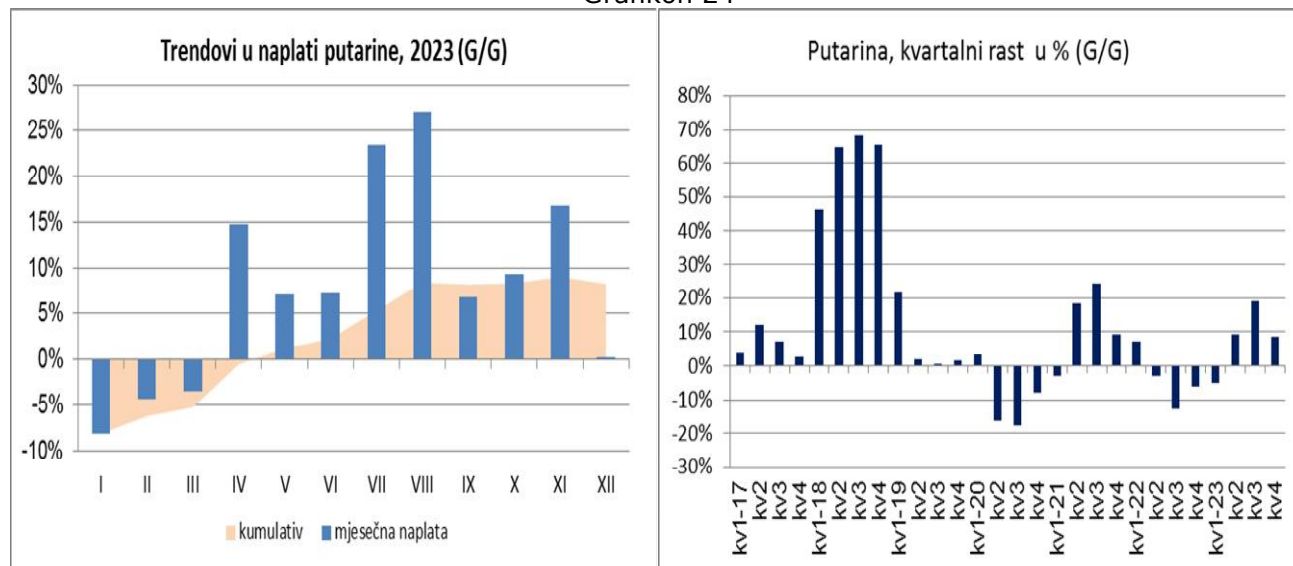

Putarina

Naplata prihoda od putarine prati naplatu trošarina na derivate nafte. Lošija naplata u prosincu 2023. je kumulativnu stopu rasta prihoda od putarine smanjila na 8,3% (Grafikon 24, lijevo). Razlike u stopama rasta/pada prihoda od putarine i trošarina na derivate nafte potječu od različitih osnovica na koje se obračunava i plaća putarina, odnosno trošarina na derivate nafte, te olakšica, u vidu oslobođanja plaćanja putarine, koje je predviđeno za rudnike, termoelektrane i željeznice. Međutim, zbog odluke¹¹ Vijeća za državnu pomoć BiH oslobođanje plaćanja putarine za navedene kategorije obveznika je suspendirano u 2023. godini, što je imalo za posljedicu veću naplatu putarine u 2023. više stope rasta putarine i veću diskrepancu u odnosu na rast naplate trošarina na derivate nafte.

Kvartalne analize pokazuju sličan negativni trend kao i kod trošarina na derivate nafte, s tim da su stope rasta više. Kvartalne usporedbe pokazuju negativan rast od -5,2% samo u prvom kvartalu 2023., kao nastavak trendova iz većeg dijela 2022. godine (Grafikon 24, desno). U drugom kvartalu 2023. zabilježen je rast prihoda od putarine od 9,4%, u trećem kvartalu čak 19,1%, a u četvrtom 8,4% zbog loše naplate u prosincu.

Grafikon 24

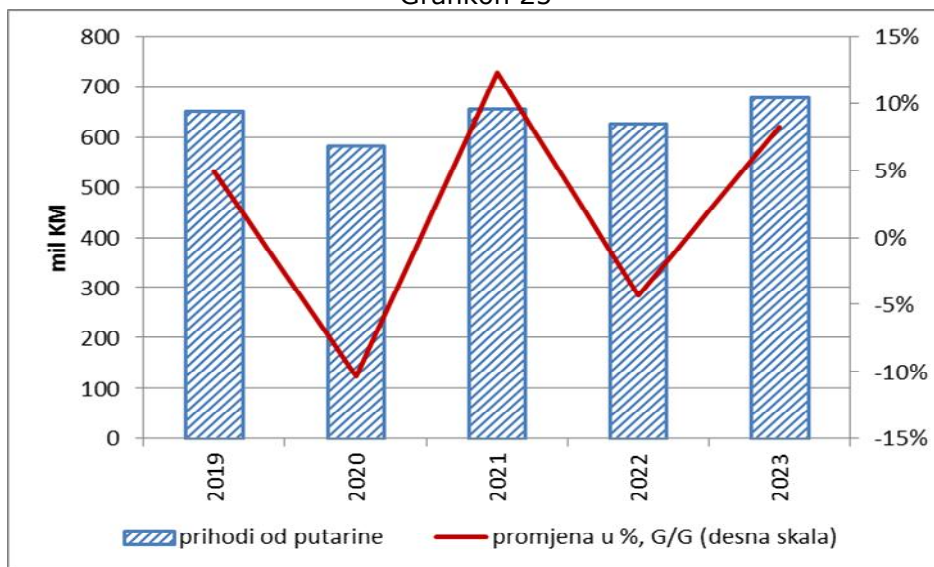

U 2023. je naplaćeno putarine više za cca 52 mil KM u odnosu na 2022., što predstavlja rekordnu naplatu od 2009. godine (Grafikon 25). Ukupna naplata u 2023. je pala na razinu iz 2018. Efekat suspenzije oslobođanja putarine rudnika i termoelektrana u 2023. donio je 3,7 p.b. rasta putarine u 2023. godini¹².

¹¹ „Službeni glasnik BiH“ 49/23 i „Službeni glasnik BiH“ 63/23.

¹² Procjena se bazira na pretpostavki da bi oslobođene količine dizela u 2023. godini bile identične oslobođenim količinama u 2022. godini, što podrazumijeva prihode od putarine od 23 mil KM.

Grafikon 25

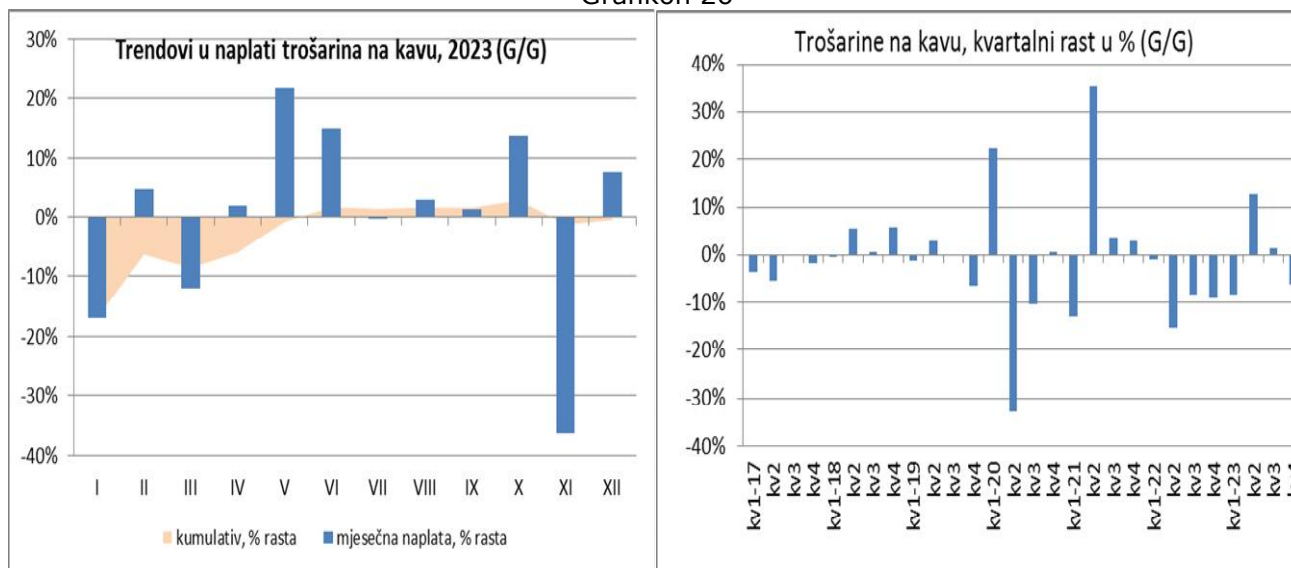

Trošarine na kavu

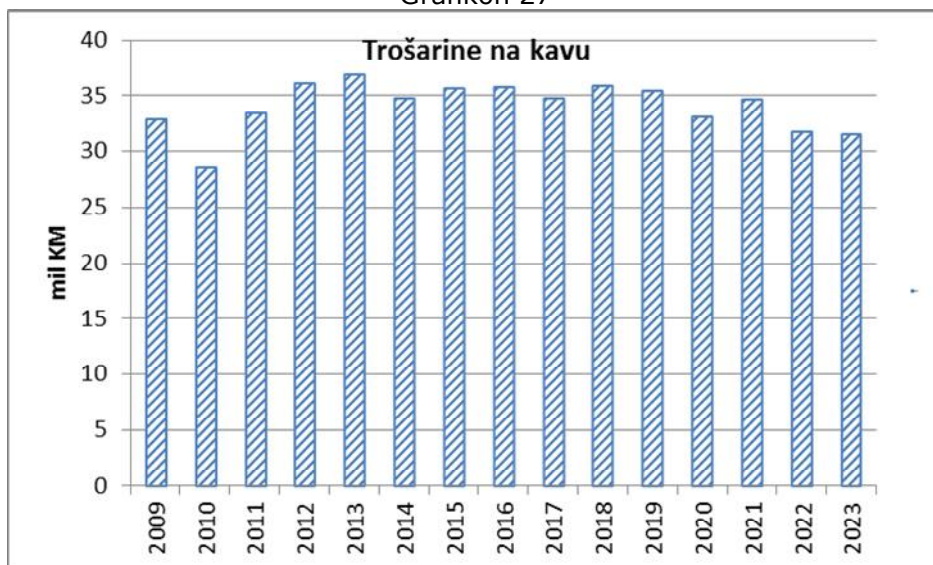
Nakon lošijeg početka pozitivan trend rasta naplate trošarina na kavu je trajao od svibnja do listopada, da bi u studenom bio ostvaren veliki pad naplate od čak 36,4%. Dubioza iz studenog je anulirana rastom naplate trošarina u prosincu od 7,6%, tako da je, u konačnici, ostvarena negativna kumulativna stopa rasta od -0,5% (Grafikon 26, lijevo).

Kvartalna analiza na najbolji način ilustrira trendove u naplati trošarina na kavu u 2023. U prvom kvartalu 2023. zabilježen je pad naplate od -8,6%, u drugom visoka stopa rasta od 12,6%, a u drugom dijelu godine nastupa usporavanje rasta i, potom, pad prihoda. Tako je u trećem kvartalu ostvaren rast od samo 1,4%, a u četvrtom, zahvaljujući lošoj naplati u studenom, pad od 6,2% (Grafikon 26, desno).

Grafikon 26

Grafikon 27

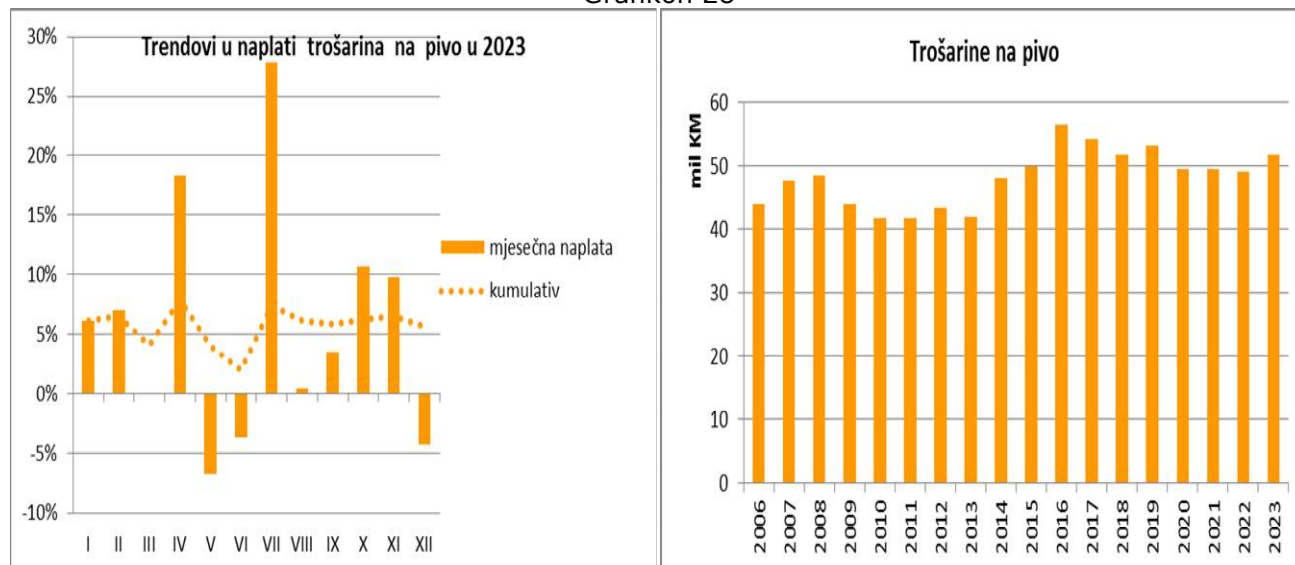

Ukupna naplata trošarina na kavu u 2023. najniža je od 2010. (Grafikon 27). Očigledno je da su masovni odljeiv mlađeg stanovništva iz BiH, promjene navika konzumenata koja prati diverzifikaciju ponude sličnih proizvoda i supstituta, te, naposljetku, i rast cijena kave, glavni faktori pada naplate trošarina na kavu, koji se ne može nadoknaditi ni povećanjem broja nerezidenata koji po različitim osnovama borave u BiH.

Trošarine na pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića

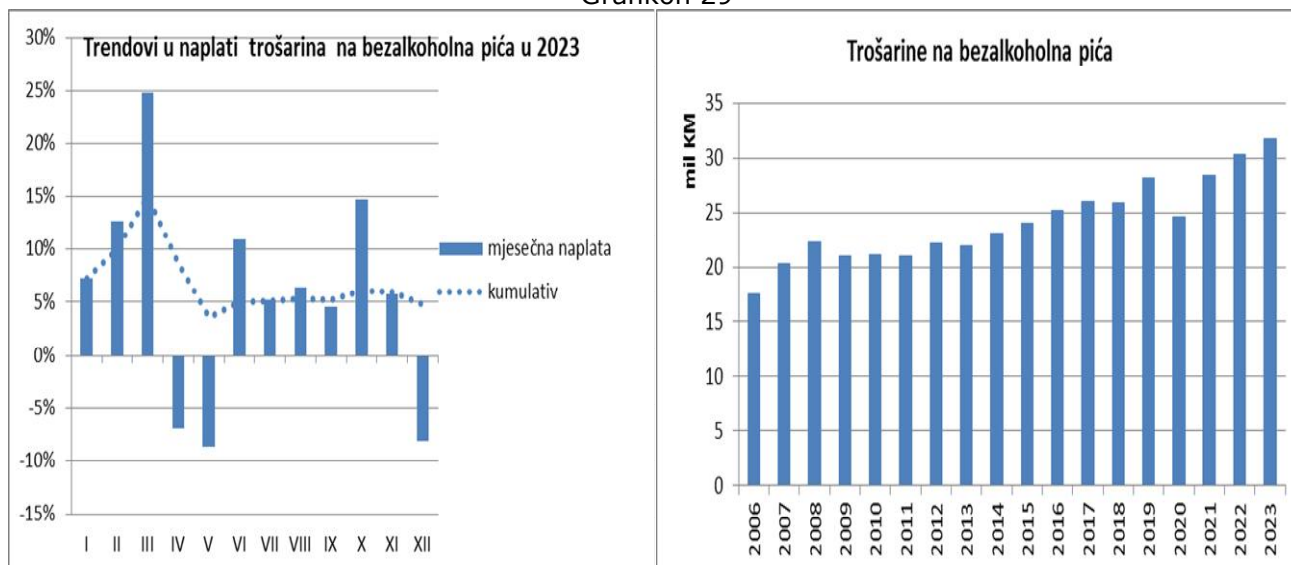
Najviša stopa rasta u 2023. je ostvarena kod trošarina na pivo, 5,6%, s tim da je naplata trošarina na uvezena piva bila veća za 9,9%, što je kompenziralo pad prihoda od trošarina na domaća piva od -10,9%. (Grafikon 28).

Grafikon 28

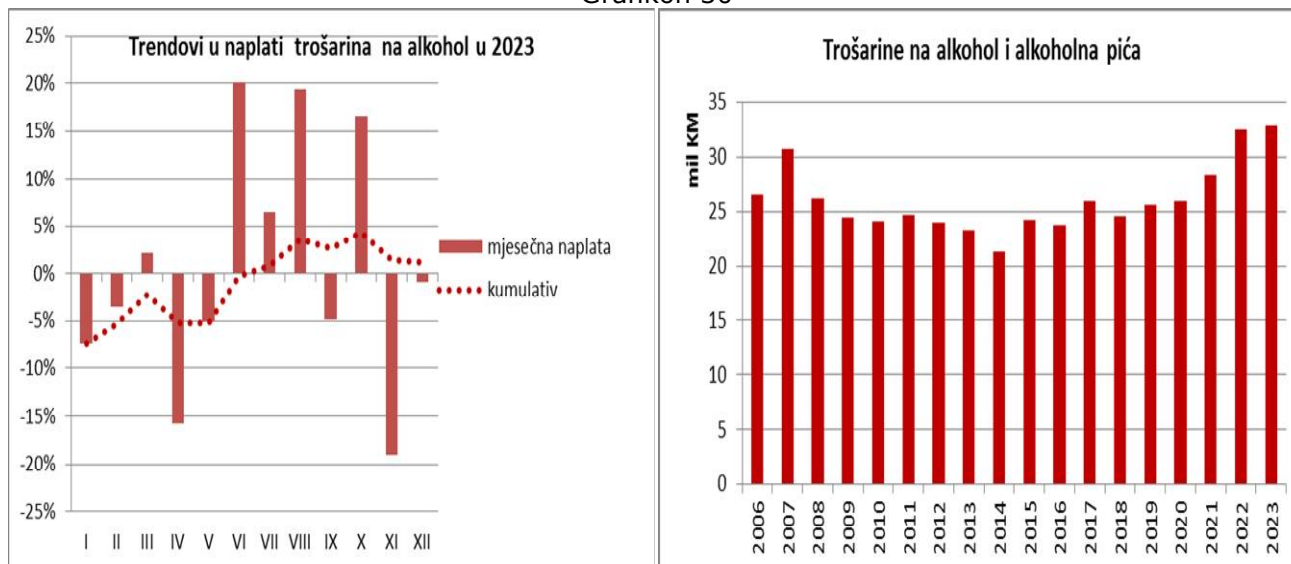
I naplata trošarina na bezalkoholna pića nastavlja da bilježi kontinuirani rastući trend, a stopa rasta je bila iznad rasta potrošnje. U 2023. naplata trošarina na bezalkoholna pića je bila veća za 4,8% nego u 2022., a ujedno se radi o rekordnoj naplati od osnutka UNO (Grafikon 29, desno).

Grafikon 29

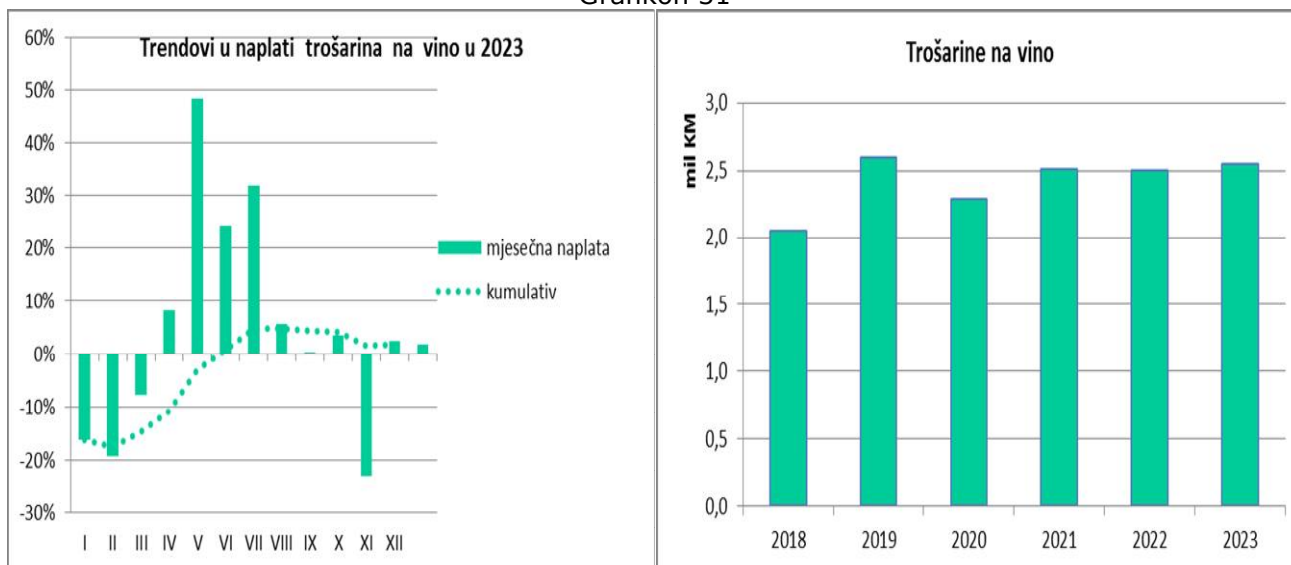
Uz snažne mjesečne oscilacije naplata trošarina na alkohol i alkoholna pića u 2023. godini bila je za 1,1% veća nego u 2022. (Grafikon 30).

Grafikon 30

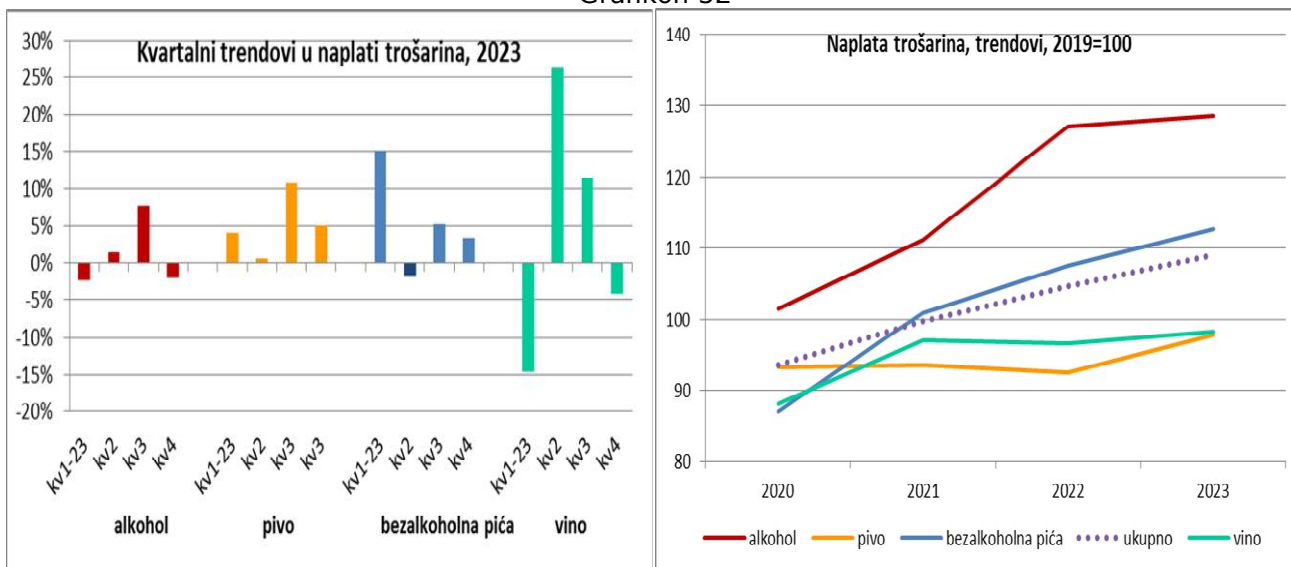
Ostvaren je rast naplate trošarina na vino od 1,7%, no, i dalje je kumulativ naplaćenih prihoda ispod naplate u rekordnoj 2019. godini (Grafikon 31, desno).

Grafikon 31

Kvartalne usporedbe ukazuju na snažne oscilacije, pogotovo kod trošarina na vino. U četvrtom kvartalu 2023. je evidentno usporavanje rasta kod trošarina na pivo i bezalkoholna pića, te pad naplate kod trošarina na alkohol i vino (Grafikon 32, lijevo).

Grafikon 32

U cjelini, u 2023. ostvareni su pozitivni trendovi u naplati prihoda od trošarina na grupaciju proizvoda, koje čine pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića. Ukupni prihodi od trošarina na navedene proizvode predstavljaju 1,4% naplate prihoda od neizravnih poreza. U odnosu na 2019., kao godinu stabilne potrošnje prije pandemije i rata u Ukrajini, ukupno naplaćene trošarine na navedene proizvode veće su za 9%. No, unutar grupacije trendovi su divergentni. U odnosu na 2019. najviše su porasli prihodi na trošarina na alkohol, čak 28,6%, potom prihodi od trošarina na bezalkoholna pića 12,6%, dok su prihodi od trošarina na pivo i vino ispod naplate u 2019., 2,3% i 1,8% respektivno (Grafikon 32, desno).

Analiza vanjskotrgovinske razmjene za 2023. godinu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik – makroekonomista)

Sažetak

Analiza vanjskotrgovinske razmjene za 2023. godinu nastavak je analiza objavljenih u prethodnim brojevima biltena Odjeljenja. Fokus analize je godišnje kretanje uvoza i izvoza u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) u 2023. godini u odnosu na prethodne dvije godine: 2022. i 2021. godinu¹³. Analizom su prikazana kretanja u ukupnoj godišnjoj vanjskotrgovinskoj razmjeni, kretanja u godišnjoj razmjeni prema vanjskotrgovinskim regionima podijeljena na razvijene zemlje (EU¹⁴, EFTA¹⁵ i ostale razvijene zemlje¹⁶) i zemlje u razvoju (CEFTA¹⁷, europske zemlje u razvoju, azijske zemlje u razvoju i ostale zemlje u razvoju¹⁸), kao i godišnja kretanja u razmjeni prema najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima i godišnja kretanja u razmjeni prema vrsti proizvoda.

1. Godišnja kretanja vanjskotrgovinske razmjene

S obzirom da su kretanje, obujam i struktura robne razmjene od velikog značaja za zemlju i da ovisе o različitim faktorima, epidemiološka situacija u zemlji i okruženju predstavljala je glavnu determinantu kretanja vanjskotrgovinske razmjene BiH u razdoblju šoka Covid-19, odnosno u 2020. godini praćena pokidanim lancima opskrbe i usporenim ekonomskim rastom. Kako je ovaj šok prekinuo kontinuitet na svim poljima ekonomskog razvoja, analizom nije prikazana višegodišnja vremenska serija vanjskotrgovinske razmjene koja bi obuhvatala ovu godinu.

Poboljšanjem gospodarske aktivnosti u 2021. godini i saniranjem globalnih ekonomskih posljedica nakon epidemije, poboljšana je i vanjskotrgovinska razmjena BiH te je ista godina bila godina oporavka i stabilizacije gospodarskih kretanja. Tako je, u odnosu na 2021. godinu, 2023. godina zabilježila rast obujma vanjskotrgovinske razmjene. Sa financijskog aspekta, rast cijena koji je nastao tijekom 2022. godine i zadržao razinu cijena tijekom 2023. godine, odnosno visoke stope inflacije, uzrokovale su povećanje u obujmu razmjene. Razinu rasta obujma razmjene treba vezati za rast cijena, a ne za povećanje fizičkog izvoza i uvoza.

Početak rata između Rusije i Ukrajine koncem veljače 2022. godine, prouzročio je povećanje cijena roba i usluga (posebno energenata) na svjetskom tržištu što je rezultiralo povećanjem vrijednosti vanjskotrgovinske razmjene u BiH u istoj godini. Iako je došlo do stabilizacije poremećaja s početka 2022. godine, u 2023. godini je zabilježen pad obujma vanjskotrgovinske razmjene u odnosu na prethodnu godinu kao rezultat smanjenja potražnje i pada gospodarskih aktivnosti na razini EU koja je ključni partner gospodarstvu BiH. Faktori kao što su pogoršanje međunarodnog okruženja, geopolitičke tenzije, smanjena potražnja za energentima zbog rasta cijena, zelena tranzicija, monetarna stezanja i drugi, utjecali su na smanjenje uvoza i izvoza. Podaci robne razmjene zemlje sa inozemstvom za 2023. godinu pokazuju kako je uvoz i dalje znatno veći od izvoza.

¹³ Zbog pojave pandemije Covid-19 kao i zbog mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa, 2020. godina nije relevantna za usporedbe.

¹⁴ 27 država članica Europske unije

¹⁵ Švicarska, Norveška, Island i Lihtenštajn (Europsko udruženje slobodne trgovine)

¹⁶ Australija, Japan, Kanada, SAD, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo i dr.

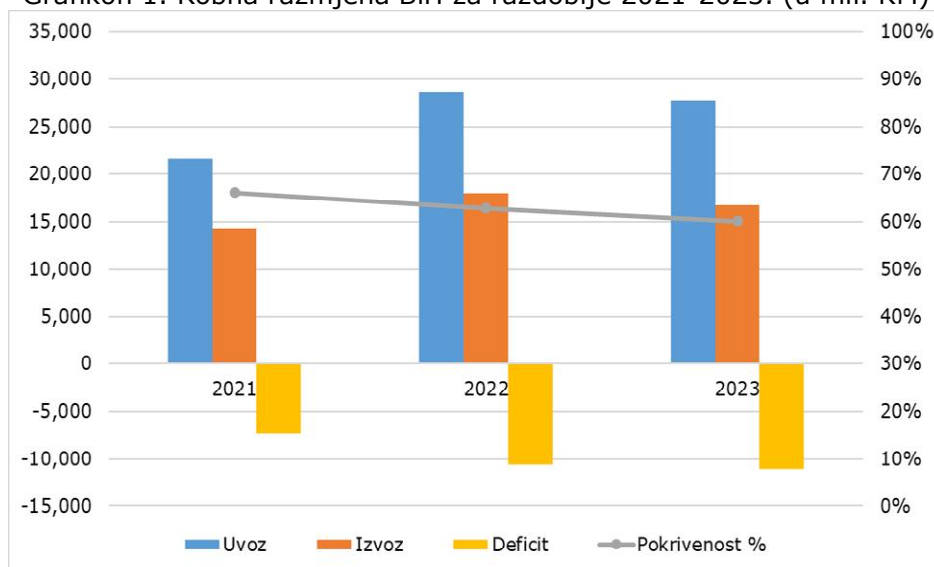
¹⁷ Albanija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Srbija, UNMIK/Kosovo (Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja centralne Europe koji obuhvata i BiH)

¹⁸ afričke i američke zemlje u razvoju

Također, na vanjskotrgovinsku razmjenu je utjecala visoka referentna 2022. godina, kada su se desile tržišne neravnoteže i umjetno povećanje potražnje na tržištu energenata. Dovođenjem tržišta energenata u realne okvire, odnosno stabilizacijom, došlo je do smanjenja potražnje, što je za posljedicu imalo smanjenje ukupnog izvoza u 2023. godini.

Grafikonom jedan prikazano je godišnje kretanje robne razmjene BiH sa inozemstvom za razdoblje 2021-2023. godina. Prikazane su vrijednosti uvoza, izvoza i ostvarenog deficita u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), kao i učešće u pokrivenosti uvoza izvozom (desna vertikalna skala) za navedeno razdoblje.

Grafikon 1. Robna razmjena BiH za razdoblje 2021-2023. (u mil. KM)

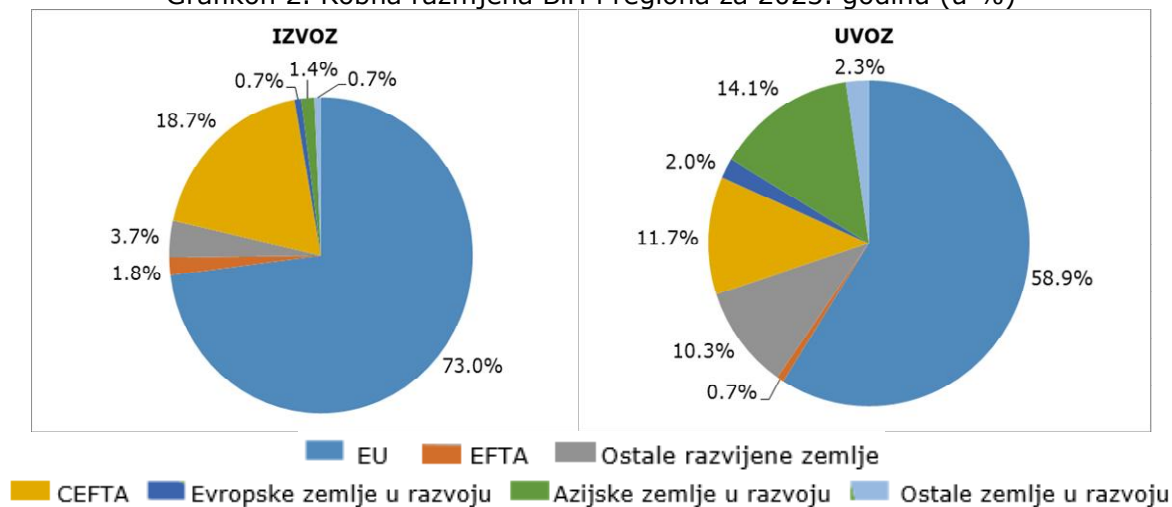
Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Iz grafikona se vidi da je u 2023. godini bilo određenog smanjenja izvoza, ali je došlo i do smanjenja uvoza u odnosu na prethodnu godinu. Uvoz je u 2023. godini manji za 3,0%, dok je izvoz manji za 7,1% u usporedbi sa 2022. godinom. U odnosu na 2021. godinu uvoz je u 2023. godini veći za 28,6%, a izvoz za 17,0%. Pokrivenost uvoza izvozom u 2023. godini na godišnjoj razini iznosi 60,1% i manja je za 2,6 p.b., dok je vanjskotrgovinski deficit veći za 3,8% u odnosu na 2022. godinu. S obzirom na konstantan rast cijena roba i usluga na svjetskom tržištu, kao i na činjenicu da BiH više uvozi nego što izvozi, dolazi do povećanja vanjskotrgovinskog deficita u zemlji.

2. Vanjskotrgovinska razmjena BiH u 2023. godini prema glavnim regionima

Unutar strukture vanjskotrgovinske razmjene BiH sa glavnim regionima, u 2023. godini je došlo do preraspodjele. Grafikonom dva prikazan je postotak udjela glavnih regiona u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u 2023. godini.

Grafikon 2. Robna razmjena BiH i regiona za 2023. godinu (u %)

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Robna razmjena BiH sa razvijenim zemljama:

- EU kao glavni partner BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni, u 2023. godini sudjeluje sa 73,0% izvoza i 58,9% uvoza. Izvoz u zemlje EU u 2023. godini manji je za 7,9%, dok je uvoz veći za 0,5% u odnosu na 2022. godinu. U usporedbi sa 2021. godinom izvoz je veći za 17,2%, a uvoz za 28,6%. Pokrivenost uvoza izvozom u 2023. godini iznosi 74,4%, što je za 6,7 p.b. manje u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2022. godini. Robna razmjena sa zemljama EU smanjena je zbog činjenice da je u većem broju ekonomija zemalja EU smanjena gospodarska aktivnost kao posljedica različitih kriza. Međutim, s obzirom na ozbiljne padove gospodarske aktivnosti na razini EU, održavanje vanjskotrgovinske razmjene sa EU na razini prethodnih godina veliki je rezultat za BiH.
- Zemlje EFTA u robnoj razmjeni sa BiH u 2023. godini sudjeluje sa 1,8% izvoza i 0,7% uvoza. Izvoz je u 2023. godini manji za 6,1%, a uvoz veći za 3,0% u odnosu na 2022. godinu, dok je u usporedbi sa 2021. godinom izvoz manji za 22,5%, a uvoz veći za 15,6%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 148,1%, što je za 14,2 p.b. manje u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u godini prije.
- Ostale razvijene zemlje koje nisu zemlje članice EU i zemlje članice EFTA u robnoj razmjeni sa BiH u 2023. godini sudjeluje sa 3,7% izvoza i 10,3% uvoza. Izvoz iz BiH u ostale razvijene zemlje u 2023. godini je veći za 0,2% u odnosu na 2022. godinu, dok je uvoz iz ovih zemalja u BiH u istoj godini manji za 6,7% u odnosu na prethodnu godinu. U usporedbi sa 2021. godinom zabilježen je izvoz manji za 4,2% te uvoz veći za 28,3%. Pokrivenost izvoza uvozom u 2023. godini je 21,6%, što je za 1,5 p.b. veće u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2022. godini.

Robna razmjena BiH sa zemljama u razvoju:

- Zemlje CEFTA, od kojih najveći udio u robnoj razmjeni sa BiH imaju Srbija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija, u 2023. godini sudjeluje sa 18,7% izvoza i 11,7% uvoza. Izvoz je u odnosu na 2022. godinu manji za 5,5%, a uvoz za 7,9%, dok je u odnosu na 2021. godinu izvoz veći za 29,7%, a uvoz za 17,3%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 96,3%, što je za 2,4 p.b. veće u odnosu na 2022. godinu.

- Sa ostalim europskim zemljama u razvoju od kojih se najveća vanjskotrgovinska razmjena odnosi na robnu razmjenu zemlje sa Rusijom (84,7% izvoza i 84,4% uvoza od ukupno ostvarene razmjene sa ovom grupom zemalja), BiH je u 2023. godini sudjelovala sa 0,7% izvoza i 2,0% uvoza. Izvoz iz BiH u ostale europske zemlje u razvoju manji je za 0,8%, a uvoz za 33,4% u odnosu na 2022. godinu, dok je u odnosu na 2021. godinu izvoz manji za 1,2%, a uvoz za 22,3%. Pokrivenost uvoza izvozom je 22,0% što je za 7,2 p.b. manje u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2022. godini.
- U robnoj razmjeni sa grupom azijskih zemalja u razvoju od kojih je Kina najveći sudionik u razmjeni, BiH je u 2023. godini ostvarila 1,4% izvoza i 14,1% uvoza. Od ukupno ostvarenog uvoza iz ove grupe zemalja, 67,4% se odnosi na uvoz iz Kine. Izvoz je u odnosu na 2022. godinu manji za 4,0%, uvoz za 2,8%, dok je u usporedbi sa 2021. godinom ostvaren izvoz veći za 35,2% i uvoz veći za 50,1%. Pokrivenost uvoza izvozom u 2023. godini iznosi 6,1%, što je za 0,1 p.b. manje u odnosu na pokrivenost uvoza izvozom u 2022. godini.
- Ostale afričke i američke zemlje u razvoju u robnoj razmjeni sa BiH sudjeluju sa 0,7% izvoza i 2,3% uvoza. Izvoz iz BiH u ove zemlje u 2023. godini je manji za 16,0%, dok je uvoz manji za 11,6% u odnosu na 2022. godinu. U usporedbi sa 2021. godinom izvoz u ove zemlje je u 2023. godini manji za 19,0%, a uvoz veći za 62,2%. Pokrivenost uvoza izvozom je 19,1% i za 1,0 p.b. je manja u odnosu na 2022. godinu.

3. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema najznačajnijim partnerima

Tabelom jedan prikazan je udio u izvozu prema deset najznačajnijih izvoznih partnera BiH u posljednje tri godine. Tabelom je prikazan i postotak povećanja/smanjenja izvoza u 2023. godini, u odnosu na prethodne dvije godine.

Tabela 1. bh izvoz prema partnerima za razdoblje 2021-2023. (u %)

BH IZVOZ (udio u %)						
R.br. Zemlja	2023	2022	2021	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)	
1 Njemačka	16.1	14.8	15.0	0.5	25.4	
2 Hrvatska	15.3	14.9	13.0	-4.8	36.9	
3 Srbija	12.5	13.1	12.1	-11.7	21.2	
4 Austrija	10.3	9.5	9.0	0.3	33.5	
5 Italija	8.7	11.1	11.3	-27.2	-9.9	
6 Slovenija	8.1	7.9	8.5	-4.6	11.2	
7 Crna Gora	4.1	3.2	2.8	19.7	75.2	
8 Nizozemska	2.5	2.3	2.5	-1.2	15.9	
9 Francuska	2.0	2.2	2.3	-13.6	0.7	
10 Mađarska	1.7	2.0	1.9	-19.1	9.2	
ostale zemlje	18.8	18.9	21.6	-7.9	1.5	
ukupno	100.0	100.0	100.0			

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Najvažniji izvozni partner BiH, odnosno država u koju je BiH najviše izvozila u 2023. godini je Njemačka 16,1%, koja je istodobno i najveći izvozni partner iz EU regiona, nakon čega slijedi

izvoz u Hrvatsku 15,3% i Austriju 10,3% ukupnog izvoza zemlje. Iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je naviše izvozila u Srbiju 12,5%, dok se zemlje EFTA regiona ne nalaze u deset najvećih bh izvoznika u 2023. godini.

Pored udjela zemalja u koje je BiH najviše izvozila u promatrane tri godine, tabelom jedan je prikazan i postotak povećanja/smanjenja izvoza u 2023. u odnosu na 2022. i 2021. godinu. Pokazatelji prikazani tabelom ukazuju na smanjenje izvoza na tržišta glavnih trgovinskih partnera BiH u 2023. u odnosu na 2022. godinu, dok je u odnosu na 2021. godinu zemlja zabilježila povećanje izvoza kod većine glavnih izvoznih partnera.

U odnosu na 2022. godinu najviše je smanjen izvoz u Italiju -27,2%, Mađarsku -19,1%, Francusku -13,6% i Srbiju -11,7%, dok je s druge strane jedini značajniji rast izvoza zabilježen u Crnu Goru 19,7%. U usporedbi sa 2021. godinom BiH bilježi povećanje izvoza sa većinom glavnih izvoznih partnera od čega je najveće povećanje zabilježeno u Crnu Goru 75,2%. Veći rast bh izvoza zabilježen je i u Hrvatsku 36,9%, Austriju 33,5%, Njemačku 25,4% i Srbiju 21,2%. Jedina zemlja iz grupe zemalja prikazanih tabelom u koju je zabilježeno smanjenje izvoza u 2023. godini u odnosu na 2021. godinu je Italija -9,9%.

Tabelom dva prikazan je udio u uvozu prema deset najznačajnijih uvoznih partnera BiH u posljednje tri godine. Tabelom je prikazan i postotak povećanja/smanjenja uvoza u 2023. godini, u odnosu na prethodne dvije godine.

Tabela 2. bh uvoz prema partnerima za razdoblje 2021-2023. (u %)

BH UVOZ (udio u %)						
R.br.	Zemlja	2023	2022	2021	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
1	Italija	13.9	12.4	12.0	9.3	48.9
2	Njemačka	12.0	10.5	11.9	11.5	30.0
3	Srbija	10.2	10.7	11.2	-7.4	16.6
4	Kina	9.5	8.1	7.9	13.0	54.4
5	Hrvatska	7.5	9.9	8.9	-26.4	9.0
6	Turska	5.5	5.8	5.9	-8.0	21.4
7	Slovenija	3.9	3.9	4.6	-3.5	9.1
8	Austrija	3.6	3.5	3.8	-0.6	21.1
9	Poljska	3.1	2.7	2.9	10.7	41.3
10	SAD	2.8	3.3	2.5	-17.1	47.8
	ostale zemlje	27.8	29.1	28.5	-7.3	25.8
	ukupno	100.0	100.0	100.0		

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Najvažniji uvozni partneri BiH u 2023. godini su Italija koja u ukupnom uvozu sudjeluje sa 13,9% i Njemačka 12,0%, te su istodobno i najveći uvozni partneri BiH iz EU. U istom razdoblju, od partnera iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je naviše uvozila iz Srbije 10,2%, dok je iz grupe azijskih zemalja u razvoju najveći uvoz zabilježen iz Kine 9,5%.

Pored udjela zemalja iz kojih je BiH najviše uvozila u promatrane tri godine, tabelom dva je prikazan i postotak povećanja/smanjenja uvoza u 2023. u odnosu na 2022. i 2021. godinu. Najveći rast uvoza zabilježen je iz Kine 13,0%, Njemačke 11,5%, Poljske 10,7% i Italije 9,3%. Poljska se ranijih godina nije nalazila među deset najznačajnijih uvoznih partnera BiH, međutim

svjedoci smo sve većeg broja proizvoda poljskog podrijetla, odnosno poljskih brendova na tržištu BiH, čime je ova europska zemlja potisnula Indiju sa liste deset najvažnijih uvoznih partnera zemlje iz koje je uvoz 2022. godine bio dvostruko veći. Pored pada uvoza iz Indije, u odnosu na 2022. godinu je zabilježen i pad uvoza iz Hrvatske -26,4%, SAD -17,1%, Turske -8,0%, Srbije -7,4%, kao i ostalih zemalja najvećih uvoznih partnera. U usporedbi sa 2021. godinom BiH u 2023. godini bilježi rast uvoza iz svih zemalja. Najveći rast uvoza zabilježen je iz Kine 54,4%, Italije 48,9%, Sjedinjenih Američkih Država 47,8%, Poljske 41,3% i drugih zemalja.

4. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema vrsti proizvoda za 2023. godinu

Tabelom tri prikazan je udio u izvozu prema deset najznačajnijih grupa proizvoda u posljednje tri godine. Takođe, tabelom je prikazan postotak povećanja/smanjenja izvoza određene vrste robe u 2023. godini u usporedbi sa prethodne dvije godine.

Tabela 3. bh izvoz prema grupama proizvoda za razdoblje 2021-2023. (u %)

IZVOZ (udio u %)							
red. br.	kod	Opis kodne oznake	2023	2022	2021	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
1	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	9.5	9.9	8.6	-10.7	30.0
2	85	Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i sl.	8.5	7.3	7.6	9.1	30.8
3	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	7.9	6.6	6.7	11.6	37.9
4	94	Namještaj; oprema za krevete i sl. proizvodi (madraci, jastuci i sl.); svjetiljke i dr. rasvjetna tijela, koja nisu uključena na drugom mjestu;	7.8	7.8	8.8	-6.6	4.6
5	73	Proizvodi od željeza i čelika	7.3	7.5	7.2	-8.8	19.1
6	44	Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	5.9	6.5	6.8	-16.7	0.9
7	76	Aluminij i proizvodi od aluminija	5.1	8.8	6.6	-45.7	-8.8
8	28	Neorganski kemijski proizvodi; organska i neorganska jedinjenja plemenitih metala, metala rijetkih zemlji, radioaktivnih elemenata i izotopa	5.0	5.4	4.6	-14.1	27.7
9	64	Obuća, nazuvci i slični proizvodi; dijelovi tih proizvoda	4.9	4.7	4.9	-3.2	17.0
10	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	4.7	4.5	4.6	-3.5	19.7
I		Ukupno (1 do 10)	66.7	68.9	66.3	-10.1	17.7
II		Ostali proizvodi	33.3	31.1	33.7	-0.3	15.7
		UKUPNO (I + II)	100.0	100.0	100.0		

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Među deset najvažnijih izvoznih grupa proizvoda u 2023. godini samo dvije grupe proizvoda ostvarile su povećanje izvoza u odnosu na prethodnu godinu: grupa proizvoda kodne oznake 84 - Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati ostvarila je izvoz 11,6% veći, dok je grupa proizvoda kodne oznake 85 - Električni strojevi i oprema ostvarila izvoz veći za 9,1%. Najveće smanjenje prilikom izvoza u 2023. godini u odnosu na izvoz u 2022. godini zabilježeno je kod grupe proizvoda 76 - Aluminij i proizvodi od aluminija -45,7%, nakon čega slijedi smanjenje izvoza zabilježeno kod grupe proizvoda 44 - Drvo i proizvodi od drveta -16,7%, 28 - Neorganski kemijski proizvodi -14,1%, 27 - Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije -10,7% kao i kod drugih grupa proizvoda prikazanih tabelom tri.

U usporedbi sa podacima o izvozu iz 2021. godine, samo jedna grupa proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminijske je u 2023. godini zabilježila smanjenje izvoza za -8,8%. Preostale grupe proizvoda prikazane tabelom ostvarile su povećanje izvoza, te je najveći rast izvoza po grupi proizvoda, BiH ostvarila prilikom izvoza proizvoda kodne oznake 84 – Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati 37,9%, 85 – Električni strojevi i oprema 30,8%, 27 – Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije 30,0%, 28 – Neorganski kemijski proizvodi 27,7%, kao i prilikom izvoza drugih grupa proizvoda predstavljenih tabelom.

Tabelom četiri prikazan je udio u uvozu prema deset najznačajnijih grupa proizvoda u posljednje tri godine. Također, tabelom je prikazan postotak povećanja/smanjenja uvoza određene vrste robe u 2023. godini u usporedbi sa prethodne dvije godine.

Tabela 4. bh uvoz prema grupama proizvoda za razdoblje 2021-2023. (u %)

UVOZ (udio u %)							
red. br.	kod	Opis kodne oznake	2023	2022	2021	promjena u odnosu na 2022 (%)	promjena u odnosu na 2021 (%)
1	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	13.2	16.6	11.9	-22.5	42.4
2	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	8.6	7.2	7.8	16.4	41.2
3	87	Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih vozila i njihovi dijelovi i pribor	7.5	5.4	6.2	33.6	55.0
4	85	Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i sl.	6.9	5.8	5.9	16.1	50.6
5	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	5.2	5.6	6.2	-10.3	6.5
6	72	Željezo i čelik	3.8	4.6	4.5	-19.6	9.2
7	76	Aluminij i proizvodi od aluminijske	3.2	5.4	3.9	-43.6	3.1
8	30	Farmaceutski proizvodi	3.1	2.7	3.6	10.5	10.3
9	73	Proizvodi od željeza i čelika	2.9	2.7	3.0	3.7	20.5
10	74	Bakar i proizvodi od bakra	2.0	1.7	1.9	14.7	38.6
I		Ukupno (1 do 10)	56.4	57.7	55.1	-5.2	31.5
II		Ostali proizvodi	43.6	42.3	44.9	-0.1	25.0
		UKUPNO (I + II)	100.0	100.0	100.0		

Izvor: Agencija za statistiku BiH, prikaz OMA

Među deset najvažnijih uvoznih grupa proizvoda prikazanih tabelom četiri, najveći rast uvoza u 2023. godini u odnosu na prethodnu godinu ostvaren je kod grupe proizvoda kodne oznake 87 – Vozila, osim željezničkih i tramvajskih vozila i njihovi dijelovi 33,6%. Znatno rast uvoza ostvarile su i grupe proizvoda 84 – Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati 16,4%, 85 – Električni strojevi i oprema 16,1%, 74 – Bakar i proizvodi od bakra 14,7%, kao i grupa proizvoda kodne oznake 30 - Farmaceutski proizvodi 10,5%. Najveće smanjenje uvoza u odnosu na 2022. godini zabilježeno je kod grupe proizvoda kodne oznake 76 – Aluminij i proizvodi od aluminijske -43,6%, 27 – Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije -22,5%, 72 – Željezo i čelik -19,6%, 39 – Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa -10,3%, kao i druge grupe proizvoda.

U usporedbi sa 2021. godinom sve grupe proizvoda prikazane tabelom ostvarile su povećanje u 2023. godini. Najveće povećanje ostvareno je prilikom uvoza proizvoda kodne oznake 87 - Vozila, osim željezničkih i tramvajskih vozila i njihovi dijelovi 55,0%, 85 – Električni strojevi i oprema

50,6%, 27 - Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije 42,4%, 84 – Nuklearni reaktori, kotlovi, strojevi i aparati 41,2%. Nešto manje povećanje uvoza ostvarile su i druge grupe proizvoda prikazane tabelom.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=h